

Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva

Syksy 2009

Syksyn 2009 tilannekuvan keskeisimmät havainnot	2
1 Johdatus tilannekuvaan	3
1.1 Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan.....	3
1.2 Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät	3
2 Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus	4
2.1 Toimenpiteet henkilöturvallisuuden kehittämiseksi	9
3 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus	11
3.1 Toimenpiteet toimitila- ja materiaaliturvallisuuden lisäämiseksi	15
4 Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus.....	16
4.1 Huomioitavaa tietoturvallisuuden kehittämisessä.....	18
5 Tuotantoa ja toimintaa vaarantavat erityiset rikollisuuden alat	20
5.1 Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus	20
5.2 Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus.....	20
5.3 Talousrikollisuus ja korruptio	24
5.4 Pimeä työvoima.....	26
5.5 Yritystoiminnan häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus	28
5.6 Terrorismi.....	28
5.7 Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa.....	29
5.8 Toimenpiteet tuotantoa ja toimintaa vaarantavan rikollisuuden ehkäisemiseksi.....	32
6 Lähdetahot ja lähteet	34
Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet	34
Muut lähteet	34
Liitetilastoja	36

Keskusrikospoliisi

rikostietopalvelu

7.10.2009

Arkistoviite KRP/RTP 5230/213/09

Syksyn 2009 tilannekuvan keskeisimmät havainnot

Pohjoismaissa on liikkeellä tuntuvasti aiempaa enemmän ulkomaisia, tilauksista erilaisia varkausrikkoksia tekeviä rikollisryhmiä. **Useimmiten Virosta, Liettuasta, Puolasta ja Romaniasta lähtöisin olevien ammattimaisten omaisuusrikollisten aktiivinen tilausperiaatteella tapahtuva toiminta Suomessa jatkaa hyvin todennäköisesti vahvaa kasvuaan.**

Maksukorttien kopioinnin Suomessa aiheuttamat tappiot nousevat kuluvana vuonna varovaisestikin arvioiden satoihin tuhansiin euroihin. Ulkomaisia järjestäytyneitä rikollisryhmiä tulee Suomeen sekä kopioimaan maksukorttidataa että väärinkäyttämään aiemmin Suomessa kopioituja maksukortteja. Skimmauslaitteiden suunnittelu ja valmistus on Itä- ja Kaakkois-Euroopassa ammattimaista. **Sähköisessä muodossa olevan tiedon fyysiseen suojaamiseen, tiedon syöttämisen suojaamiseen, laitteiden ja tiedon käsittelyoikeuksiin sekä haavoittuvuuksien toteamiseen ja nopeaan korjaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.**

Tietoturvallisuusriskit ja -tilanne tulisi tuntea yrityksissä nykyistä paremmin. Vaikka yritysten palvelimet olisi rakennettu huolella turvallisiksi, tietoa käsitellään työasemissa, jotka ovat WWW-selaimineen aivan liian haavoittuvia. Automaattiset seurantajärjestelmät eivät lähtökohtaisesti kykene tunnistamaan kohdistettuja tietokaappauksia, koska niitä ei tehdä tunnetulla hyökkäyssormenjäljellä vaan normaalia käyttöä mukailen. Toimintaympäristön haavoittuvuuteen tulisi kiinnittää yrityksissä enemmän huomiota.

Petos- ja talousrikollisuus on usein ammattimaista: samat rikolliset huijaavat esimerkiksi sekä pankkeja, vakuutuslaitoksia että rahoitusyhtiöitä. Harmaan talouden harjoittajat ovat merkittävä riski luotonannon ja rahoituksen kannalta. Talouskriisistä johtuva yritysten ahdinko voi helpottaa järjestäytyneen rikollisuuden pääsyä osaksi laillisia liiketoimintarakenteita, kun esimerkiksi aiemmin moitteettomasti toimineita yrityksiä myydään maksuvaikeuksien vuoksi edulliseen hintaan. Korruption torjunta edellyttää yrityksiltä entistä tehokkaampaa ja systemaattisempaa korruptionvastaista sääntelyä ja itsearviointia.

Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten sekä laittomien uhkausten kokonaismäärä on ollut pitkään kasvussa ja myös yksityisellä turvallisuusalalla kohdattava väkivalta näyttää lisääntyneen. Väkivaltatilanteissa on usein osapuolena huumeiden ja päihteiden käyttäjiä. Suunnitelmallinen uhkailu ja kiristys voi entistä todennäköisemmin kohdistua myös yrityksissä avainasemissa oleviin henkilöihin. Ihmiskaappausrikokset ovat Suomessa uusi ilmiö, johon on syytä varautua.

- Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä viidennes (21 %) ilmoitti työntekijöihin kohdistuneesta *uhkailusta*; avainhenkilöihin kohdistunut uhkailu on lisääntynyt edellisestä mittauskerrasta (2005) suurissa yrityksissä 13 prosentista 24 prosenttiin.
- Selvitykseen vastanneista yrityksistä 15 prosentissa ja yli viisi henkilöä työllistävästä 18 prosentissa työntekijä oli *syyllistynyt* rikokseen tai väärinkäytökseen omaa yritystä kohtaan.
- Maksukorttirikollisuus on lisääntynyt jyrkästi: poliisille vuoden 2009 aikana ilmoitettujen maksuvälinerikosten määrä on kasvanut edellisen vuoden vastaavaan aikaan verrattuna noin 40 %.
- Poliisin tietoon tulleet liiketiloihin kohdistuneet *murtovarkaudet* ja niiden yritykset ovat vähentyneet vuosituhaten vaihteen noin 10 000:sta vuoden 2008 noin 4 400:aan.
- Poliisille ilmoitettujen liikekeskuksiin kohdistuneiden *vahingontekojen* lukumäärä on laskenut selvästi: vuosituhaten alun noin 4 000 tapauksesta selvästi alle 2 000:n vuosina 2006–2008.
- Myymälöihin kohdistuneiden *varkaus- ja näpistysrikosten ja niiden yritysten* osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikkoksista ja niiden yrityksistä on noussut tasaisesti 1990-luvun lopun noin 20 prosentista vuosien 2006–2008 hieman yli 30 prosenttiin. Kaikkien varkausrikosten kokonaismäärä on kuitenkin laskenut noin 180 000:sta noin 145 000:een.
- Myymälöihin kohdistuneiden poliisin tietoon tulleiden *varkausrikosten ja niiden yritysten* määrä on kohonnut alle 40 000:sta lähes 49 000:een vuonna 2008.

1 Johdatus tilannekuvaan

1.1 Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan

Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuvan kokoamisesta on sovittu elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisessä strategiassa yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi (2006). Tilannekuvaan on koottu mahdollisimman kattavaa ja luotettavaa tietoa yrityksiin kohdistuvista ja niitä hyödyntävistä rikoksista, rikollisuuskehityksestä ja rikosten aiheuttamista kustannuksista. Tilannekuva sisältää tietoa yrityksiin kohdistuvista lähitulevaisuuden rikosuhkista sekä tunnistaa rikostorjunnan prioriteetteja ja toimenpidetarpeita.

Kun strategisena tavoitteena on haitalliseksi katsotun kehityksen estäminen ennalta, tilannekuvan tavoitteena on tunnistaa vielä uhkan asteella olevia ilmiöitä ja niiden toteutumista helpottavia haavoittuvuuksia sekä arvioida riskejä. Jo toteutuneisiin ongelmiin puuttumiseksi tilannekuva arvioi ongelmien laajuutta, ominaisuuksia ja kustannuksia oikeiden vastatoimien löytämiseksi.

1.2 Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät

Tilannearvion kokoamisesta on vastannut keskusrikospoliisi. Aineiston tuottamiseen ja sisällön muokkaamiseen tilannekuvatyöryhmässä ovat osallistuneet Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan Keskusliitto, Finnsecurity ry, Keskuskauppakamari, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Kaupan Liitto, Suomen Yrittäjät ja Suomen Vartioliikkeitten Liitto ry, AKAVA ry, Finanssivalvonta sekä keskusrikospoliisin eri yksiköiden lisäksi suojelupoliisi, sisäasiainministeriön pelastusosasto, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Tullihallitus ja Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke. Yhteistyöverkostoa täydennetään tarvittaessa.

Tilannekuvan aineisto on koottu tilannekuvatyöryhmässä edustettuina olevilta osapuolilta.¹ Aineisto analysoitiin laadullisia, aineistolähtöisiä menetelmiä käyttäen.²

¹ Raportissa esitetyt alakohtaiset tiedot perustuvat osapuolten toimittamaan aineistoon, eikä tällaisiin tietoihin ole erikseen viitattu. Tutkimuksista tai selvityksistä peräisin olevan tiedon lähteistä on tarkempaa tietoa tekstissä tai alaviitteissä.

² Toteutuksessa sovellettiin muun muassa Europolin Organised Crime Threat Assessment -työtä varten kehitettyjä keuruupohjia rikollisen toiminnan ominaisuuksien ja vaarallisuuden arvioimiseksi.

2 Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Asiakkaisiin, henkilökuntaan, avainhenkilöihin ja yhteistyökumppaneihin kohdistuvat rikokset sekä työntekijöiden ja yhteistyökumppanien aiheuttamat rikosuhat

Henkilöstöä on yrityksissä tarpeen suojata rikoriskejä vastaan; toisaalta henkilöstöön kuuluva voi myös olla osallisena yritykseen kohdistuvassa väärinkäytöksessä tai rikoksessa. Vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan viidennes suomalaisista yrityksistä arvioi henkilöstöön *kohdistuvien* turvallisuusriskien lisääntyneen viimeisen kolmen vuoden aikana.³

Työssä kohdattavaa väkivaltaa ja uhkailua ei Suomessa seurata tai tilastoida järjestelmällisesti. Jonkin verran tietoa sisältyy aika ajoin toteutettaviin kansallisiin ja kansainvälisiin uhritutkimuksiin ja yritysten rikosturvallisuutta koskeviin selvityksiin.

Työtehtävissä tapahtuneista henkirikoksistakin tietoja on saatavissa vain hajanaisesti. Parhaiten on tilastoitu poliiseihin ja taksinkuljettajiin kohdistuneet henkirikokset. Kummastakin ammattiryhmästä tiedot on saatavissa kattavasti koko itsenäisyyden ajalta. Muista ammattiryhmistä ei ole luotettavia tietoja edes viime vuosikymmeniltä.⁴

Henkirikosten seurantajärjestelmän mukaan vuoden 2002 kesäkuun alusta vuoden 2007 joulukuun loppuun Suomessa surmattiin työtehtävissä vähintään yksitoista henkilöä, keskimäärin siis kaksi vuodessa. Pääosa surmatuista toimi julkisen sektorin palvelutehtävissä, heistä viisi ammattiteissa, joihin kohdistuu korostunut väkivallan uhka (poliisi, koulukotiohjaaja, vanginvartija). Julkisella sektorilla toimivat myös Jokelassa surmatut rehtori ja kouluterveydenhoitaja. Ryöstömurhan uhriksi työssään joutui näiden tietojen mukaan ajanjaksolla kaksi henkilöä: toinen rikoksista kohdistui ravintolatyöntekijään, toinen taksiryttäjään. Uhreja on kuitenkin luultavasti ollut enemmän, sillä tietoja työtehtävissä työpaikan ulkopuolella ryöstömurhan uhriksi joutuneista ei nykyjärjestelmästä ole mahdollista saada.

Yksityisen sektorin vaarallisin ammatti surmattujen määrällä mitaten on jo pitkään ollut taksinkuljettajan ammatti. Suomessa on vuoden 1945 jälkeen surmattu työtehtävissä 29 taksinkuljettajaa tai taksiryttäjää, viimeisten kymmenen vuoden aikana neljä.⁵ Poliiseja on työtehtävissä surmattu vuoden 1945 jälkeen 35 ja viimeisen kymmenen vuoden aikana yksi. Taksinkuljettajien kuolleisuus ei ole korkea ainoastaan määrällisesti, vaan myös suhteellisesti, sillä ainoastaan kolmisen prosenttia kaikista vuosittaisista poliisille ilmoitetuista liikeryöstöistä kohdistuu takseihin.

Uusi henkirikostyyppi Suomessa ovat työyhteisöissä tapahtuneet joukkomurhat, joita toistaiseksi on ollut kaksi, kumpikin oppilaitoksissa (2007 ja 2008). Yhdysvalloissa ja muuallakin, missä ilmiö on

³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari; Yritysten rikosturvallisuus 2005: Riskit ja niiden hallinta. 2005. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

http://www.kauppakamari.fi/kkk/ajankohtaista_piilokansio/fi_FI/yritysturvallisuus_2008/_files/74937067957584427/default/yritysturvallisuusselvitys2008%5B1%5D.pdf

⁴ Myöskään vuodesta 2002 alkaen toimineesta henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä ei ole saatavissa suoraan tietoja työtehtävissä tapahtuneista henkirikoksista. Järjestelmään on kuitenkin tarkoitus tehdä tältä osin vaadittavat muutokset kuluvan vuoden aikana, joten vuodesta 2010 eteenpäin tilanne parantunee.

⁵ Suomen Taksiliitto ry.

vanhempi, rikoksia on tapahtunut myös muissa työyhteisöissä. Ei ole mahdotonta, että tämän tyyppisiä tekoja yritetään Suomessakin tulevaisuudessa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosien 2005–06 pahoinpitelyrikoksista tekemän selvityksen mukaan kaikista poliisin tietoon tulevista pahoinpitelyrikoksista kahdeksan prosenttia tapahtuu asiakaspalvelutilanteissa. Viime vuosina poliisin tietoon on tullut vuosittain 30 000–35 000 pahoinpitelyrikosta. Asiakaspalvelusuhteissa tapahtuneita rikoksia on kirjattu siten 2 500–3 000 joka vuosi, törkeiksi pahoinpitelyiksi tai henkirikoksen yritykseksi niistä on kirjattu runsaat kaksi prosenttia (100–150 vuosittain). Lisäksi tulevat muut työtehtävissä tai työssä tapahtuneet pahoinpitelyrikokset. Kuten pahoinpitelyrikoksista ylipäättään, myös työssä tapahtuvasta väkivallasta vain pieni osa ilmoitetaan poliisille. Kaikista vähintään lyönnin käsittävistä pahoinpitelyrikoksista ilmoitetaan poliisille noin 20 prosenttia, lievemmistä pahoinpitelyistä huomattavasti vähemmän. Ilmoitusaste ei liene työväkivallassa juurikaan korkeampi eli todellisia rikoksia on vuosittain huomattavasti ilmi tulevia enemmän.⁶

Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2009 julkaiseman Työolobarometri - lokakuu 2008 mukaan 15 prosentissa työpaikoista joku työpaikan henkilöstöstä oli joutunut väkivallan kohteeksi vuonna 2008. Väkivallan kohteeksi joutuminen oli yleisempää kuntien ja valtion työpaikoilla kuin yksityisellä palvelusektorilla tai teollisuudessa. Yhteensä väkivallan tai sen uhkan kohteeksi oli joutunut seitsemän prosenttia kaikista palkansaajista.⁷

Kansallisten uhritutkimusten mukaan nimenomaan naisten työelämässä kohtaama väkivalta ja väkivallalla uhkaaminen on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana huomattavasti. Vuonna 1980 työikäisestä naisväestöstä yksi prosentti ilmoitti kokeneensa väkivaltaa työssä edellisen vuoden aikana, vuonna 2006 osuus oli lähes neljä prosenttia. Työ- ja elinkeinoministeriön työolobarometrin mukaan vuonna 2008 11 prosenttia naisista oli joutunut työpaikallaan väkivallan kohteeksi.⁸ Työssä koettu väkivalta oli vuonna 2006 uhritutkimuksen mukaan noussut yleisimmäksi aikuisiin naisiin kohdistuneen väkivallan muodoksi (perheväkivallan tilalle). Aikuisesta miesväestöstä kaksi prosenttia oli vuoden 2006 uhritutkimuksen mukaan kokenut työssään väkivaltaa ja työolobarometrin mukaan vuonna 2008 neljä prosenttia. Jukka Savolaisen vuonna 2004 tekemän tutkimuksen mukaan yhden naisyrittäjän yrityksistä yhdeksässä prosentissa yrittäjä oli kokenut asiakkaiden taholta väkivaltaa tai uhkailua edellisen vuoden aikana, vähittäiskauppaa harjoittavista yhden naisen yrityksistä osuus oli peräti 15 prosenttia.⁹ Toisaalta on todettava, että näidenkin tutkimustulosten mukaan väkivallan uhriksi työtehtävissä joutuu vuosittain kuitenkin edelleen vain suhteellisen pieni osa kaikista asiakaspalvelutehtävissä toimivista naisista ja miehistä.

Laiton uhkaus tapahtuu usein uhkailijan ollessa päihtyneenä eikä aina ole havaittavissa näkyvää syytä uhkailulle.¹⁰ Laitonta uhkailua on myös esimerkiksi uhkaileminen käynnissä olevan esitutkinnan tai oikeudenkäynnin vuoksi. Laiton uhkaus on lähtökohtaisesti asianomistajarikos. Poliisin tietoon tulleiden laittomien uhkausten kokonaismäärä on pitkään ollut kasvussa: vuonna 2008 poliisin

⁶ Rikollisuustilanne 2007. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2008, s. 64–65.

<http://www.optula.om.fi/44467.htm>

⁷ Työolobarometri - lokakuu 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 33/2009.

http://www.tem.fi/index.phtml?C=91322&product_id=191&s=2684

⁸ Työolobarometri - lokakuu 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 33/2009.

⁹ Jukka Savolainen: Naisyrittäjät rikosten kohteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 60. Helsinki 2004.

¹⁰ Toimenpideohjelma: Myymälävarkauksien vähentäminen. Työryhmäraportti. Kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä 2008.

[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen/\\$file/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen/$file/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen.pdf)

tietoon tuli 34 % enemmän laittomia uhkauksia kuin vuonna 2005. Uhkailua kohdistuu esimerkiksi finanssialaan, mutta useissa tapauksissa yksittäiset työntekijät ovat haluttomia tekemään rikosilmoitusta.

Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä on myös ollut pitkään kasvusuunnassa: pahoinpitelyrikosten määrä oli 21 % suurempi vuonna 2008 kuin vuonna 2005, törkeiden teko-
muotojen osalta lisäys oli 8,5 %. Alkuvuoden 2009 pahoinpitelyrikosluvut ovat kuitenkin edellis-
vuotisia hieman alhaisemmat.

Yksityisellä turvallisuusalalla kohdattava väkivalta näyttää myös lisääntyneen selvästi. Alalta saata-
vien tilastojen mukaan väkivaltatilanteita oli vuonna 2008 noin 50% enemmän kuin vuonna 2005. Liiketoiminnan laajentuminen ei selitä kehitystä kuin pieneltä osin. Kasvu näyttää keskittyvän eten-
kin julkisen liikenteen asemille ja kulkuvälineisiin. Myös ravintoloissa ja kauppakeskuksissa työs-
kentelevät järjestyksenvalvojat saavat oman osansa. Väkivaltatilanteissa on usein osapuolena huu-
meiden ja päihteiden käyttäjiä. Pienissä kaupan yksiköissä väkivaltainen tilanne syntyy monesti
kohteeseen anastamistarkoituksessa tulleen henkilön kanssa. Samaan aikaan väkivaltaa virkamieistä
vastaan koskevat rikosilmoitukset ovat lisääntyneet 32 % (niistä virkamiehen väkivaltainen vastus-
taminen 23 %) ja haitanteko virkamiehelle 10 %.

Liikekeskuksissa tapahtuneeksi kirjatut poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset ovat vähenty-
neet vuosituhannen vaihteesta lähtien tasaisesti, vuodesta 2005 vuoteen 2008 noin 23 %. Vartiointi-
toiminnan vaikutuksista ja myös päihderiippuvaisten osuudesta väkivaltaan kertonee se, että myös
yleisillä paikoilla liikekeskuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten osuus kaikista pahoinpitely-
rikoksista on niin ikään jatkuvasti pienentynyt: vuoden 2000 noin 8 %:sta vuoden 2005 4,5 %:iin ja
edelleen vuoden 2008 2,8 %:iin.

Vartiointitoimintaa kuormittavat erityisesti myös poliisin resurssipula ja paikalle tulon pidentyneet
odottelajat, jotka lisäävät alan työmäärää ja voimankäyttöä vaativia tilanteita.

Yritysten rikosturvallisuus -kyselyyn vuonna 2008 vastanneista 1 286 yrityksestä viidennes (21 %) ilmoitti työntekijöihin kohdistuneesta uhkailusta. Vuodesta 2005 uhkailu oli lievästi vähentynyt (yli viisi henkilöä työllistävät yritykset: 29 % v. 2005 → 23 % v. 2008). Eniten uhkailua koetaan aloilla, joihin liittyy asiakaspalvelua. Työntekijöiden uhkaaminen väkivallalla kohdistui useimmiten palvelualan yrityksiin, joista joka neljäs ilmoitti, että työntekijää oli uhkailtu kolmen viimeisen vuoden aikana. Uhkatilanteet liittyvät usein päihtyneiden tai huumausaineita käyttävien asiakkaiden tai muiden henkilöiden kohtaamiseen palvelutilanteissa. Vaikka uhkailutilanteet olivat monissa yrityksissä yleisiä, kaikista 1286 yritys vastaajasta vain kolme prosenttia ja yli viisi henkilöä työllistävissä yrityksissä neljä prosenttia ilmoitti, että yrityksen työntekijä oli joutunut väkivallan kohteeksi vuosina 2005–2008. Kuitenkin väkivaltaa havaittiin huomattavasti keskimääräistä enemmän eniten työllistävissä yrityksissä.¹¹

Poliisin tietoon tulevista ryöstörikoksista kohdistuu liikeyrityksiin tai liikkeenharjoittajiin joka viides (törkeistä ryöstöistä puolet).¹² Maassamme on tilastoitu viime vuosina 1 500-2 500 ryöstörikosta vuosittain. Liikeryöstöjen vuotuinen määrä on siten ollut 300-500. On todennäköistä, että määrä vastaa varsin hyvin todellista loppuun vietyjen liikeryöstöjen määrää, koska ilmoitusaste on niissä korkea. Yritykseksi jääneistä ryöstöistä poliisille ei sen sijaan ilmoiteta kuin osa. Liikeryöstöistä 35 prosenttia kohdistuu kioskeihin, 30 prosenttia elintarvikeliikkeisiin ja 10 prosenttia grillikioskeihin. Takseihin ilmi tulevista liikeryöstöistä kohdistuu vain kolmisen prosenttia. Kaikista liikeryöstöistä

¹¹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹² Martti Lehti: Ryöstörikoskatsaus 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 83. Helsinki 2008.

75 prosenttia on aseellisia. Rikoksista kaikkiaan vajaassa 10 prosentissa joku yrityksen työntekijöistä saa lääkärin hoitoa vaativia vammoja. Kaiken kaikkiaan siten vuosittain sattuu 30-50 sellaista liikeryöstöä, jossa kohteena olevan yrityksen työntekijöistä ainakin joku saa hoitoa vaativia vammoja. Työtehtävissä ryöstörikoksen uhriksi joutuvat ovat tyypillisimmin elintarvikeliikkeiden kassoilla ja kioskeissa työskenteleviä naisia. Rikolliset toimivat yleensä yksin ja ovat huomattavan usein päihtyneitä. Pääosa rikoksista tapahtuu liikkeiden sulkemisaikaan tai (esim. grillikioskit, taksit) öisin ja erityisen riskialttiita ovat pienet yhden tai korkeintaan kahden työntekijän yksiköt.

Yksi yrityksiin kohdistuva väkivaltarikollisuuden muoto on avainhenkilöiden uhkailu; vuoden 2008 Yritysten rikosturvallisuus -kyselyyn vastanneista kahdeksan prosenttia kertoi, että yrityksen avainhenkilöjä tai heidän läheisiään oli uhattu viimeisen kolmen vuoden aikana. Avainhenkilöihin kohdistunut uhkailu oli lisääntynyt edellisestä mittauskerrasta vuonna 2005 suurissa yrityksissä 13 prosentista 24 prosenttiin. Yrityksen avainhenkilöön kohdistuva rikos, onnettomuus tai rikosepäily vaikeuttaa yrityksen toimintaa ja voi vaikuttaa kielteisesti yrityksen maineeseen, minkä vuoksi avainhenkilöihin kohdistuvat riskit on syytä ottaa yritysten toiminnassa huomioon.¹³ Vuonna 2009 tapahtui ensimmäinen Suomessa poliisin tietoon tullut suuryrityksen omistajatahon lähipiiriin kohdistunut kiristystarkoituksessa tehty ihmiskaappaus. Kaappaus kyettiin selvittämään nopeasti ja syyllinen saatiin kiinni. Tämänkaltaiset rikokset ovat muodoltaan Suomessa uusia ja tuskin jäävät lajissaan viimeisiksi. Rikosten nopea selvittäminen toiminee uusia rikoksia ehkäisevästi.

Työntekijät voivat myös *syyllistyä* rikoksiin työnantajaansa tai tämän asiakkaita kohtaan. Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvitykseen vastanneista yrityksistä 15 prosentissa ja yli viisi henkilöä työllistävästä yrityksistä 18 prosentissa työntekijä oli syyllistynyt rikokseen tai väärinkäyttöön sitä yritystä kohtaan, jossa työskentelee. Tilanne on selvästi parantunut vuodesta 2005 (yli viisi henkilöä työllistävät yritykset: 27 % v. 2005 → 18 % v. 2008). Työntekijän tekemät rikokset yleistyvät yrityksen koon kasvaessa; työntekijän tekemiä rikoksia ja väärinkäytöksiä oli ollut noin joka toisessa suuressa (yli 250 henkilöä) yrityksessä. Työntekijän tekemiä rikoksia ja väärinkäytöksiä oli keskimääräistä enemmän rakennusosalalla ja kaupassa. Asiakkaisiin työntekijöiden tekemät rikokset kohdistuvat verraten harvoin.¹⁴

Kansainvälisten havaintojen mukaan henkilöstön tekemät tai henkilöstön myötävaikutuksella toteutetut rikokset ovat kuitenkin useilla aloilla yleistyneet. Yritysten palvelukseen on myös hakeuduttu rikollisessa tarkoituksessa, ja henkilökuntaa on kiristetty tai painostettu osallistumaan rikolliseen toimintaan. Yksi henkilökunnan rikollisuuden kehittyvä muoto on laajamittainen asiakastietojen tai asiakkaiden henkilö- tai pankkitilitietojen tai maksukortteja koskevien tietojen anastaminen, jossa järjestäytyneet rikollisryhmät ovat usein osallisina. Erityisesti tietojärjestelmien ja maksuliikenteen parissa työskentelevien henkilöiden on todettu olevan riskialttiissa asemassa.

Yritysten yhteistyökumppaneihin kohdistuu monenlaisia riskejä. Esimerkiksi pääurakoitsijan kannalta toimintojen ulkoistamiseen ja alihankintaan liittyviä todennäköisiä riskejä ovat mm. osaamisen siirtyminen pois yrityksestä, tiedon siirtyminen kilpailijoille esimerkiksi tietomurtojen ja yritysvakoilun kautta sekä se, että yhteistyökumppanin osaamaton toiminta voi haitata liiketoimintaa ja aiheuttaa turvallisuuden pettämisen. Epäluotettavan yhteistyökumppanin kanssa toimiva yritys voi joutua erilaisten luotto-, tilaus- ja osamaksupetosten uhriksi tai erilaisten velallisen rikosten uhriksi.

Henkilöstön ja myös yhteistyökumppanien tekemien rikosten ehkäisemisessä *taustojen tarkistaminen* rekrytointitilanteissa on tärkeää. Tarkistamista vaikeuttaa tietyillä aloilla vallitseva pula ammat-

¹³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

titaitoisesta työvoimasta: osaavista työntekijöistä joudutaan entistä useammin kilpailemaan esimerkiksi kuljetusalalla, eikä henkilöiden taustoja voida tai haluta tarkistaa. Kuitenkin merkittävä osa esimerkiksi lastien anastuksista on logistiikkaturvallisuuden asiantuntijoiden arvion mukaan toteutettu sisäpiiritietoon tukeutuen. Logistiseen ketjuun, esimerkiksi huolintaliikkeiden palvelukseen, on hankkiutunut töihin rikollisia tai rikollisten lähipiiriin kuuluvia henkilöitä, joiden hankkimaa tietoa käytetään hyväksi paitsi kuljetusyrittäisiin myös niiden asiakasyrittäisiin kohdistuvissa rikoksissa.

Suomessakin on arvokuljetuksiin kohdistuneiden ryöstötapausten yhteydessä todettavissa, että ammattimaiset rikoksenteelijät käyttävät hyväkseen turvallisuussektorin toimintoja. Turvallisuusalan palveluja ostaessaan yritysten tulisi varmistua siitä, että kyseisiin tehtäviin tarvittavat valtuudet ja viranomaisluvut ovat palveluntarjoajalla ja työn suorittajilla voimassa. Yhteistyötä turvallisuusalan yritysten ja eri viranomaisten kesken on syytä tiivistää ja kehittää eteenpäin. Viranomaisten ja turvallisuusalan yritysten yhteistyön tulee tukea erityisesti henkilöstön rekrytointiprosesseja, henkilöstön koulutusta ja sisäistä valvontaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvien henkilöiden turvallisuusalan töihin rekrytoitumisen ehkäisemiseksi.

Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvitykseen vastanneista 1 286 yrityksestä vain noin kolmanneksessa selvitetään palkattavan henkilön taustoja. Avainhenkilöiden taustoja selvitetään vain vähän useammin kuin muiden työntekijöiden, vaikka avainhenkilöiden luotettavuus on heille usein myönnettävien laajojen käyttö- ja kulkuoikeuksien vuoksi olennaista. Yhteistyökumppanien taustat selvitetään rekrytoitavia useammin; selvitykseen vastanneista yrityksistä puolet ilmoitti tarkastavansa yhteistyökumppaninsa luotettavuuden. Alihankkijoiden taustat selvitetään vieläkin useammin, yli puolessa vastanneista yrityksistä.¹⁵

Erityisenä riskiryhmänä pidetään poislähteviä työntekijöitä, mikä liittyy erityisesti tiedon pysymiseen yrityksen omaisuutena. Salassapitosopimukset ovatkin yrityksissä laajalti käytössä, isoissa yrityksissä pieniä yleisemmin.¹⁶

Toimintayksiköiden ja -organisaatioiden suuri koko, sesonkityövoiman käyttö ja henkilöstön runsas vaihtuvuus asettavat haasteita yrityksen turvallisuuden ylläpidolle, kun henkilökohtainen vuorovaihtus ja siihen liittyvät kontrollin mahdollisuudet vähenevät. Rikollisuutta ja rikostorjuntaa koskevassa kriminologisessa tutkimuksessa on eri yhteyksissä selvitetty sosiaalisen kontrollin merkitystä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia rikosten torjunnassa.¹⁷

Henkilökunnalle voivat aiheuttaa väkivallan uhkaa myös *väkivaltaiset omaisuusrikokset*, kuten arvokuljetusten ryöstöt. Muualla Euroopassa pankkeihin ja arvokuljetuksiin kohdistuneet erityisen väkivaltaiset rikokset ovat yleistyneet viime vuosina. Räjähdeiden ja konetuliaseiden käyttö näitä rikoksia tehtäessä on erittäin yleistä, mutta henkilövahingot ovat pysyneet toistaiseksi vähäisinä. Väkivallan riskiä voi lisätä kuljetuksen arvo ja se, kuinka vahvasti kuljetusta suojataan.

Etenkin suurimittaisten rikosten valmistelussa ja toteuttamisessa *hyödynnetään usein yritystoimintaa sekä sen laillisia rakenteita ja henkilöstöä*. Suunnitelmallisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät käyttävät henkilöturvallisuuden puutteita monin eri tavoin hyväkseen toiminnassaan. Henki-

¹⁵ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁶ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁷ Tutkimustradition kansainvälisesti tunnetuimpiin teoreetikoihin kuuluu David Garland, ks. esim. teoksensa *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, University of Chicago Press 2002. Sosiaalisen kontrollin mahdollisuuksia rikosten torjunnassa on rikollisuutta koskevan tutkimuksen lisäksi pohdittu erityisesti mm. tietoturvaluustutkimuksessa ja kaupunkitutkimuksessa.

löturvallisuuden puutteiden kautta rikollisuus voi myös päästä tunkeutumaan syvälle yritystoiminnan rakenteisiin.¹⁸

2.1 Toimenpiteet henkilöturvallisuuden kehittämiseksi

Väkivaltaan ja uhkailuihin varaudutaan yrityksissä ennen kaikkea *teknisin keinoin*. Erityisesti avainhenkilöihin kohdistuviin riskeihin voidaan vaikuttaa myös muun muassa varamiesjärjestelmällä, joka on käytössä yleensä etenkin suurimmissa yrityksissä. Henkilötietojen suojaus on erittäin tärkeää, mutta siihen on kiinnitetty suuremmissa yrityksissä enemmän huomiota kuin pienissä yrityksissä.¹⁹ Lähestymiskieltoa koskevan sääntelyn laajentamisen soveltuvuus näihin tilanteisiin on selviteltävänä.

Henkilöihin kohdistuvien uhkailu- ja väkivaltatilanteiden käsittely työntekijöitä perehdytettäessä ja/tai muutoin koulutustilaisuuksissa on tärkeä keino yrityksen henkilöturvallisuuden kehittämisessä. Myös suojamekanismeista *tiedottaminen* sekä uhkailutapauksien läpikäyminen työpaikoilla toimivat ennalta estävästi. Henkilöstölle on syytä tiedottaa myös siitä, että järjestäytynyt rikollisuus pyrkii toiminnassaan eri tavoin hyödyntämään laillista liiketoimintaa. Henkilöturvallisuuden toimintamallien kehittämistä ja omaksumista tulisi tukea ohjeistuksella ja koulutuksella kaikissa henkilöstöryhmissä.

Turvallisuusselvitykset ja muut *taustaselvitykset* ovat tärkeitä henkilöturvallisuuden toteuttamisessa. Rekrytoitavien henkilöiden taustaa voi selvittää esimerkiksi ottamalla yhteyttä hakijan mainitsemiin suosittelijoihin sekä mahdollisuuksien mukaan tarkistamalla esim. luottotiedot silloin, kun se on lainsäädännön mukaan mahdollista. Yritysten avainhenkilöiden kohdalla voidaan tiettyjen ehtojen täytyessä käyttää myös ns. turvallisuusselvitystä, jolla tarkistetaan rekisteritietoja. Myös lainsäädännön mahdollistaman huumausainetestauksen merkitys kasvaa jatkuvasti sekä työturvallisuuden että rikostorjunnan kannalta.²⁰ Käytännössä usein tiedustellaan myös muiden alalla toimivien kokemuksia esimerkiksi yhteistyökumppaneista ja avainhenkilöehdokkaista.

Yrityksille tärkeän tiedon suojaamisessa on huomioitava myös *salassapitosopimusten* merkitys. Erityisesti avaintehtäviä hoitavien henkilöiden kanssa kannattaa harkita vaitiolo- ja salassapitositoumuksen tekemistä.²¹ Salassapitoon ja muuhun tietoturvallisuuteen liittyvät näkökohdat on usein syytä ottaa esille työntekijän työsuhteen päättyessä esim. lähtöhaastattelussa.

Sekä ulkopuolisten että oman henkilöstön tekemien rikosten torjunnassa on olennaista jatkuva *seuranta* ja *valvontajärjestelmien kehittäminen*. Kookkaissa työyksiköissä, joissa liikkuu runsaasti väkeä, rikosturvallisuutta voidaan tukea yhteisten pelisääntöjen noudattamisella (esimerkiksi henkilökunta- ja vierailijakorttien esilläpito ja tuntemattomien asian kysyminen).

Myös *rekrytoinnilla ja henkilöstöpolitiikalla* laajemminkin voidaan vaikuttaa merkittävästi yritysten rikosturvallisuuteen. Onnistunut henkilöstöpolitiikka, kuten henkilöstön sitouttaminen, yhteistyö ja vaihtuvuuden välttäminen, luo hyvää työilmapiiriä ja vähentää halukkuutta käyttää työnantajayritys-

¹⁸ Järjestäytyneen rikollisuuden kyky käyttää hyväkseen laillista liiketoimintaa on tuotu esiin Europolin järjestäytyneen rikollisuuden tilanneraporteissa ja uhka-arvioissa useina viime vuosina. <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>

¹⁹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²⁰ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari; Avainhenkilöriskit. Ohjeita Avainhenkilöriskien hallintaan 2006.

²¹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari; Avainhenkilöriskit. Ohjeita Avainhenkilöriskien hallintaan 2006.

tä hyväksi rikollisia tarkoituksia varten. Monissa yrityksissä myös nimenomaisesti *sitoudutaan* turvallisuuteen toiminnan lähtökohdista ja perusperiaatteista päätettäessä.

Yhteistyökumppanien luotettavuus tulisi voida varmistaa mahdollisimman kattavasti. Esimerkiksi alihankkijat ja vuokratut työntekijät toimivat usein yrityksen tiloissa ja saavat haltuunsa yritystä koskevaa luottamuksellista tietoa. Alihankinta ja työntekijöiden vuokraus ovat yhä useammin kansainvälistä toimintaa, mikä tulee ottaa huomioon yrityksiin kohdistuvan valvonnan reunaehdoista päätettäessä. Erityisesti kansainvälisissä työvoiman vuokraustilanteissa on syytä tunnistaa työperäisen hyväksikäytön, kuten kiskonnantapaisen työsyryjännän, tai jopa ihmiskaupan riski.

3 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Toimipaikkoihin, työskentelyyn sekä materiaaliin kohdistuva rikollisuus

Poliisin tietoon tulleet liiketiloihin kohdistuneet murtovarkaudet ja niiden yritykset ovat vähentyneet vuosituhaten vaihteen noin 10 000:sta vuoden 2008 noin 4 400:aan. Maksetut murto- ja varkausvakuutuskorvaukset ovat pitkähkön laskusuunnan jälkeen kääntyneet hieman nousuun. Vuoden 2009 tammi–elokuun lukujen perusteella sekä liike- että asuntomurtojen lukumäärä näyttäisi jälleen olevan hieman nousussa vuoteen 2008 verrattuna. Kasvu johtunee osittain siitä, että vankiloista on vapautunut murtovarkauksia tekeviä tapa- ja ammattirikollisia, mutta myös Virosta, Liettuasta, Puolasta ja Romaniasta maahan saapuneilla ammattimaisilla omaisuusrikollisilla on merkittävä osuutensa sarjamaisten omaisuusrikosten lisääntymiseen ja törkeysasteeseen.

Vuonna 2008 tehdyn Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan suomalaisista yrityksistä kuudesosa (17 %) oli joutunut murron kohteeksi, suurista yrityksistä joka toinen. Murrot olivat yleisimpiä rakennusalalla ja harvinaisimpia palvelualalla.²²

Toimi- tai tuotantotiloihin kohdistuvan *ilkivallan* kohteeksi oli vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan joutunut kuudesosa yrityksistä, suurista yrityksistä lähes puolet. Ilkivaltaa kohdistui yleisimmin rakennusalalla yrityksiin. Vajaassa viidenneksessä yrityksistä oli ilkivaltaa kohdistunut muuhun omaisuuteen.²³

Poliisille ilmoitettujen vahingontekotapausten määrä on viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana hieman kasvanut: niiden määrä on viime vuosina ollut 50 000:n tuntumassa, mutta vuonna 2008 luku nousi lähes 57 000:een. Tammi–elokuussa 2009 vahingontekoja tuli kuitenkin poliisin tietoon edellisen vuoden vastaavaa ajanjaksoa vähemmän. Liikekeskuksiin kohdistuneiden vahingontekojen lukumäärä on laskenut selvästi: vuosituhaten alun noin 4 000 tapauksesta selvästi alle 2 000:n vuosina 2006–2008. Sen sijaan muilla yksityisillä ja yleisillä paikoilla tapahtuneiden vahingontekojen lukumäärä on ollut viime vuosina yleensä kasvussa.

Kaupan alalla *myymälävarkaudet* ovat suuri ongelma. Myymälöissä on tarjolla runsaasti haluttua omaisuutta, ja rikoksia estävät tai valvovat mekanismit ovat usein pienissä kaupan alan yrityksissä verraten heikkoja ja kalliiksi koettuja. Myös motivoituneita rikoksentekejiä on runsaasti.

Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan noin joka kymmenes yritys havaitsi myymälöissä, tuotannossa, kuljetuksissa tai varastoinnissa epätavallista hävikkiä vuosina 2005–2008. Epätavallista hävikkiä havainneiden yritysten määrä on vähentynyt (17 % v. 2005 → 11 % v. 2008). Hävikki on edelleen keskimääräistä suurempi ongelma keskisuurissa ja suurissa yrityksissä. Suurissa yrityksissä epätavallista hävikkiä havainneiden yritysten osuus kasvoi 26 prosentista (v. 2005) 30 prosenttiin (v. 2008). Hävikki oli selvästi suurinta rakennus- ja kaupan aloilla.²⁴ Hävikin osuus liikevaihdosta on kaupan alalla kuitenkin laskussa, mikä on tulosta myös kaupan omista hävikin hal-

²² Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

lintatoimenpiteistä. Toisaalta poliisille ilmoitettujen näpistysten määrä on edellisen kymmenen vuoden aikana kasvanut, mikä voi osittain johtua ilmoitusaktiivisuuden lisääntymisestä.

Myymälöihin kohdistuneiden *varkaus- ja näpistysrikosten ja niiden yritysten* osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä (törkeä varkaus, varkaus, näpistys) on tasaisesti noussut 1990-luvun lopun noin 20 prosentista vuosien vuoden 2008 hieman yli 30 prosenttiin. Samalla kaikkien näiden varkausrikosten kokonaismäärä on kuitenkin laskenut noin 180 000:sta noin 145 000:een. Poliisin tietoon tulleiden myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten ja niiden yritysten²⁵ määrä on kohonnut alle 40 000:sta lähes 49 000:een vuonna 2008. Erityisesti myymälävarkaudet ja näpistykset ovat lisääntyneet; niiden lukumäärä kohosi 2000-luvun puolivälin noin 43 000 vuosittaisesta rikoksesta yli 47 000:een vuonna 2008. Kymmenen vuotta aiemmin vastaava lukumäärä oli noin 38 000. Tammi–elokuussa 2009 myymälävarkauksia ja näpistyksiä oli tullut poliisin tietoon jo noin 34 500, joten lukumäärä näyttäisi kasvavan entisestään. Alhaisen ilmoitusaktiivisuuden vuoksi tämä on kuitenkin vain pieni osa myymälöihin kohdistuvista rikoksista.

Etenkin näpistysten lukumäärä on kasvanut. Pohjoismaissa on liikkeellä aiempaa enemmän ulkomaisia, tilauksista erilaisia varkausrikoksia tekeviä rikollisryhmiä. Kasvua lienee vahvistanut myös se, että yksittäisestä näpistysrikoksesta annettavaa rangaistusvaatimusta ei muuteta vankeudeksi. Viranomaiset ovat kuitenkin ryhtyneet toimiin aktiivisimpien näpistelijöiden rikollisen toiminnan käsittelemiseksi kokonaisuutena rikosprosessissa.

Myymälävarkauksissa on kaupan tietojen mukaan tekijöitä useista eri ryhmistä. Mukana on ensikertalaisia, tilaisuuden tullen anastavia, päihde- ja muita ongelmaisia, hädänalaisia, huumeidenkäyttäjiä sekä ammattimaisesti varastavia henkilöitä ja ryhmiä. Ensikertalaisten joukossa erottuvat nuoret henkilöt, ja tilaisuuden tullen varastavat myös varakkaat. Narkomaanien, parien tai ryhmien ja erityisesti systemaattisesti kiertelevien ulkomaalaisrikollisten varkaudet ja murtovarkaudet liittyvät usein organisoituun rikollisuuteen, joka on rikostiedustelutietojen mukaan tyypillisesti kohdistettua, tilauksiin perustuvaa rikollisuutta.

Anastettavaksi valitaan varsinkin suhteellisen kalliita, haluttuja ja pienikokoisia tuotteita, jotka on helppo myydä edelleen. Näpistelijöiden kohteena ovat tyypillisesti myös elintarvikkeet, alkoholi, vaatteet ja polttoaineet. Merkkivaatteita anastetaan kausiluontoisesti muotisesonkien mukaan ja usein tilaustyönä ja ulkomailla edelleen myytäviksi. Tuotteiden turvaton sijoittelu myymälässä lisää varkausriskiä.

Ajankohtaiseen varkausrikollisuuteen kuuluvat myös joukolla tehdyt pienmyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvat varkaudet, joissa joku ryhmän jäsen toteuttaa anastuksen samalla kun myyjän huomio kiinnitetään yhteen yleensä ulkomaalaistaustaisen joukon jäseneseen.

Rajat ylittävää sarjamaista omaisuusrikollisuutta, erityisesti törkeää murto- ja varkausrikollisuutta Suomessa ja muissa pohjoismaissa harjoittavat ulkomaalaiset ovat lähinnä Viron, Liettuan, Puolan, Romanian, Bulgarian tai Venäjän kansalaisia. Schengen-alueen laajentuminen on vahvistanut merkittävästi ulkomailta saapuvien omaisuusrikollisten toimintaedellytyksiä Suomessa.

Liettualaisten, virolaisten ja puolalaisten rikollisten epäillään tekevän tilausperiaatteella muun muassa tiettyjen arvoautojen, erityisesti saksalaisvalmisteisten autojen varustuksiin ja huoltolaitteisiin ja työmaavarastoihin (arvokkaihin työkaluihin ja -koneisiin, mm. maantiiivistäjät/-täryttimet) koh-

²⁵ Luku ei sisällä välttämättä kaikkia poliisin tietoon tulleita myymälöihin kohdistuneita varkausrikoksia, koska teontarckenne ei välttämättä tule kaikissa tapauksissa kirjatuksi. Teontarckenne on rikosilmoituksen kirjaukseen liitettävä esimerkiksi rikoksen tekotapaa tai muuta ominaisuutta kuvaava lisätieto, jonka perusteella tapaukset voidaan poimia tarvittaessa esiin.

distuvia varkaussarjoja. Sarjamaiset perämoottori- ja venetarvikevarkaudet sekä asunto- ja liikemurrot (erityisesti kodinkone- ja elektroniikkaliikkeisiin) ovat näille rikollisryhmille tyypillistä rikollisuutta.

Rikostiedustelu- ja esitutkintatietojen perusteella merkittävin osa etenkin Viron ja Liettuan kansalaisten ja muidenkin ulkomaalaisten Suomessa harjoittamasta rikollisesta toiminnasta on organisointunutta. Kiinnijäämisriskin pienentämiseksi ulkomaiset rikollisryhmät usein poistuvat Suomesta eri reittiä kuin maahan saapuessaan. Toimintaa johdetaan rikollisten lähtömaista ja Suomeen lähetetyillä ammattirikollisilla on ennalta määrätty tehtävät. Esimerkiksi osa Suomeen saapuvista liettualaisista ja virolaisista suorittaa (lähes poikkeuksetta GPS-paikannuslaitteita hyödyntäen) kohteiden tiedustelun, osoittamisen tekijäportaalle ja anastetun omaisuuden kätkemisen. Tekojen toteuttamisella saatu omaisuus luovutetaan rajat ylittävälle kuljetusportaalle. Rikostiedustelu- ja esitutkintatietojen perusteella on aiheellista epäillä, että merkittävä osa esimerkiksi liettualaisten ja virolaisten rikollisten Suomessa ja muissa Pohjoismaissa anastamista perämoottoreista, moottoripyöristä ja -kelkoista ja mönkijöistä salakuljetetaan venäläisen maantierahti- ja linja-autoliikenteen välityksellä Venäjälle, joko suoraan Suomen itärajan tai Baltian maiden, erityisesti Viron ja Latvian itärajan ylityspaikkojen kautta.

Erityisesti Liettuasta saapuvat omaisuusrikoksia tekevät rikollisryhmät ovat osoittautuneet merkittäväksi uhaksi. Nopealiikkeiset liettualaisryhmät ovat vuoden 2007 lopusta lähtien ottaneet kohteikseen erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomen lääneissä sijaitsevia suurehkoja kodinkone- ja elektroniikkaliikkeitä. Oviin ja näyteikkunoihin asennettujen murtohälyttimien ohittamiseksi he tunkeutuvat liiketiloihin ja -rakennuksiin muun muassa murtamalla väliseiniä ja kattoikkunoita. Ryhmät ovat anastaneet huomattavia määriä matkapuhelimia, paikannuslaitteita, digikameroita, mp3-soittimia ja kannettavia tietokoneita. Rikostiedustelu- ja tutkintatietojen perusteella Suomeen saapuu jatkuvasti liettualaisrikollisia muutaman hengen ryhmissä, jotka poistuvat rikokset tehtyään Suomesta nopeasti. He ovat lähes poikkeuksetta nuoria tai enintään 35-vuotiaita miehiä.

Etenkin Virosta, Liettuasta, Puolasta ja Romaniasta lähtöisin olevien ammattimaisten omaisuusrikollisten aktiivinen tilausperiaatteella tapahtuva toiminta Suomessa jatkaa hyvin todennäköisesti vahvaa kasvuaan. Taloudellisten suhdanteiden nopea heikentyminen voi suunnata rikollisryhmien toimintaa talousrikoksista jälleen perinteiseen omaisuus- ja huumausainerikollisuuteen. Erityisesti nopeasti ja röyhkeästi toteutettavat "hit-and-run" -tyyppiset rikokset ovat yleistyneissä. Rikollisen toiminnan kohteet pysyvät monipuolisina ja ne muuttuvat kysynnän mukaisesti. Myös maksutietojen ja niitä sisältävän välineistön suojaamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Muualta EU:sta saatavissa olevien tietojen mukaan romanialaisten ja bulgarialaisten sarjamuotoinen rikollisuus on systemaattisesti organisoitua ja siihen sisältyy törkeää rikollisuutta. Liikkuvien romanialaisryhmien rikollisuus on saanut entistä vakavampia muotoja jo myös Suomessa.

Baltian maiden Schengen-jäsenyys helpottaa osaltaan myös muualta peräisin olevien rikollisten liikkumista: esimerkiksi romanialaisten tekemää sarjamuotoista omaisuusrikollisuutta on kesäkaudella esiintynyt yhä enemmän ja entistä törkeämpänä eri puolella Suomea. Pohjoismaita kiertäviä romanialaisrikollisia on saatu kiinni lompakko- ja matkapuhelinvarkauksista, liikkeisiin kohdistuvista näpistyksistä, asuntomurroista, maksuvälinepetoksista, sarjamaisista maksukorttien kopiointirikoksista muun muassa miehittämättömillä huoltoasemilla ja kauppojen kassoilla toteutetuista vaihtorahahuijauksista ja -sieppauksista.

Logistiikkatoiminnot ovat erityisen alttiita kansainväliselle järjestäytyneelle omaisuusrikollisuudelle. Alaan kohdistuvilla rikoksilla voi olla myös kansainvälisiä ulottuvuuksia, ja rikokset ovat usein hyvin suunniteltuja, valmisteltuja ja toteutettuja. Lisäksi kiinnijäämisriski niissä on pieni.

Pankkeihin ja arvokuljetuksiin kohdistuneet erityisen *väkivaltaiset omaisuusrikokset* ovat yleistyneet Euroopassa viime vuosina. Ryöstöissä on käytetty sotilasaseita ja räjähteitä muun muassa arvokuljetusautoja vastaan. Rikosten taustalla on järjestäytyntä ja kansainvälistä tekijäkuntaa. Viime vuosina myös Suomessa on tehty arvokuljetuksiin kohdistuneita ryöstöjä. Yritysten on syytä ottaa tämä huomioon rahahuoltoaan suunnitellessaan ja henkilökuntaansa rekrytoidessaan.

Pankkiautomaattien räjäytykset ovat uusi ilmiö, josta aiheutuu suuria kustannuksia. Pankkiryöstöjen määrä on Suomessa pysynyt alhaisena - toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa. Suomessa myös kaikki pankkiryöstöt on selvitetty.

Poliisin tiedossa on myös useita suomalaisia, omaisuusrikollisuutta harjoittavia ryhmiä, jotka toimivat järjestelmällisesti ja suunnitellusti ja kykenevät hyötymään pienistäkin kohteista, kuten kioskeista ja muista pienistä liikkeistä. Näillä ryhmillä on valmiudet kovaan väkivaltaan ja järjestelmälliseen kohteittensa etukäteistiedusteluun. Sekä suomalaiset että ulkomaiset ammattirikolliset kykenevät käyttämään taitavasti uusia teknisiä ratkaisuja turvajärjestelmien ohittamiseksi ja hankkimaan yksityiskohtaista taustatietoa kohteistaan.

Työvälineiden anastaminen yrityksiltä on verraten yleistä, etenkin suurissa yrityksissä; vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä noin joka neljänneltä oli vuosina 2005–2008 varastettu työvälineitä tai laitteita, suurimmista joka toiselta. Vastaajayrityksistä hiukan useampaan kuin joka neljänteen oli murtauduttu, suurista joka toiseen. Erityisen alttiita varkausrikoksille ovat rakennusalan yritykset, sillä työmaiden kattava valvonta ja suojaus on vaikeaa.²⁶

Poliisin esitutkinta- ja tiedustelutietojen mukaan sekä kotimaisiin että ulkomaisiin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvat henkilöt ovat syyllistyneet rakennustyömailla lukuisiin työvälinevarastojen sarjamaisiin murtoihin sekä arvokkaiden työkoneiden- ja välineiden, rakennusmateriaalien ja kodinkoneiden järjestelmällisiin varkauksiin. Tiedustelutietojen mukaan rakennustyömailta anastettu omaisuus myydään edelleen suomalaisilla ja myös virolaisilla rakennussektorin pimeillä markkinoilla.

Samalla kun anastusvahingoista maksettujen *vakuutuskorvausten* kokonaisarvo on pysynyt melko kohtuullisena, palovahinkokorvausten arvo on viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana noussut noin 80 miljoonasta eurosta (1995) korkeimmillaan yli 180 miljoonaan euroon (2007). Erityisesti epäselviksi jääneiden tulipalojen määrä on laman aikana lisääntynyt niin yrityksissä kuin yksityistalouksissakin. Varsinkin suurpalojen aiheuttamat kustannukset voivat olla huomattavat, kun välittömän palovahinkomenon lisäksi otetaan huomioon toiminnan keskeytymisestä aiheutuvat ja muut välilliset menot. Tuoreen ruotsalaisen tutkimuksen²⁷ mukaan paloista aiheutuu myös merkittäviä vaarallisia päästöjä. Kemikaalitehtaiden paloista aiheutuu suuria riskejä pohjavesille.

Tahallaan sytytettyjen palojen määrä on pelastusviranomaisten onnettomuustietojen mukaan 2000-luvulla vakiintunut noin 15–20 %:iin kaikista tulipaloista. Poliisille ilmoitettujen tuhotyörikosten²⁸ ja niiden yritysten kokonaismäärä on sen sijaan ollut viimeisen kymmenen vuoden ajan laskussa.

²⁶ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppa-kamari.

²⁷ Technical Research Institute of Sweden, 17.9.2009. <http://www.sp.se/en/Sidor/default.aspx>

²⁸ Tuhotyö, tuhotyön yritys, törkeä tuhotyö ja törkeän tuhotyön yritys.

Lukumäärä kuitenkin kohosi vuonna 2008 noin 560:een, kun vuosina 2006–07 se oli noin 520/vuosi.

3.1 Toimenpiteet toimitila- ja materiaaliturvallisuuden lisäämiseksi

Rikostorjunnan tarpeet tulisi huomioida selkeästi alakohtaisissa toimintatavoissa; rikoskustannusten merkityksen arvioiminen ja turvallisuusjohtamisen vahvistaminen ovat varteenotettavia keinoja. Saatavissa olevaa turvallisuustietoa ja -asiantuntemusta tulisi hyödyntää rikostorjuntaa tukevien yhteisten toimintatapojen tunnistamiseksi ja omaksumiseksi. Palonsyyn tutkinnan toimivaltuussäännösten kattavuutta tulisi parantaa.

Kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä hyväksyi 27.8.2008 toimenpideohjelman *myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi*.²⁹ Toimenpideohjelmaa laatinut työryhmä arvioi, että myymälävarkauksia ja näpistyksiä vähentäisi ammattimaisten tai toistuvien näpistysten sarjoittaminen, säännöllinen laillisuuskasvatus peruskouluissa ja maahanmuuttajien kotouttamisohjelmassa, hyvien varkauksia ja näpistyksiä vähentävien käytäntöjen levittäminen kaupan alalla, eri toimijoiden yhteinen kampanja myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi, turvallisuusalalla toimivien oikeuksien ja velvollisuuksien yhtenäistäminen sekä myymälävarkauksiin syyllistyneen asiakkaan pääsyykiellon ja kieltoa tukevan rekisterin tarpeen ja rajoitusten selvittäminen.

Henkilöturvallisuus tukee toimitila- ja materiaaliturvallisuutta. Henkilöstön kulkuluvat soveltuvat hyvin asiattoman liikkumisen estämiseen ja hävikin vähentämiseen.

Erityistä huomiota on syytä kiinnittää törkeän ammattimaisen, kansainvälisen ja järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden leviämisen ja toimintamahdollisuuksien vähentämiseen Toiminnan etenemisen estäminen edellyttää laajaa eri tahojen kansainvälistä ja kansallista yhteistyötä sekä monipuolisia ja järjestelmällisiä toimia.

Toimitilaturvallisuus vaikuttaa olennaisesti myös muihin turvallisuuden osa-alueisiin, ja huomiota tulisikin kiinnittää *toimenpiteiden kokonaisuuden hallintaan*. Tämä edellyttää suunnittelua ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia. Omaisuuden suojaamisen ja tietoturvallisuuden toimintatavat tulisi sisällyttää myös yhteistyösopimuksiin.

Tekniset turvajärjestelyt ovat etenkin suurissa yrityksissä tehokkaita ja edullisia. Keskimäärin vain noin 0,2 prosenttia kiinteistön koko elinkaaren kustannuksista koituu turvateknikasta ja kiinteistöautomaatiojärjestelmistä.³⁰ Esimerkiksi rikosilmoitinjärjestelmä ehkäisee rikoksia, mutta järjestelmästä on hyötyä myös vahinkojen rajaamisessa. Tämä on mahdollista erityisesti silloin, kun järjestelmään on kytketty palo- tai kosteusilmaisimia. Paloista ja vesivahingoista aiheutuneet vahingot ovat rahallisesti kaikkein suurimmat vakuutuskorvauksien aiheuttajat, kun otetaan huomioon myös murroista välillisesti aiheutuneet vahingot. Olennaista on, että henkilökunta tietää, miten teknisiä suojauskeinoja käytetään. Rikosilmoitinjärjestelmän lisäksi tulee huomioida rakenteellinen suojaus

²⁹ Toimenpideohjelma: Myymälävarkauksien vähentäminen. Työryhmäraportti. Kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä 2008.

[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen/\\$file/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen/$file/Liite%204%20Toimenpideohjelma%20myym%C3%A4%C3%A4varkaudet%20lopullinen.pdf)

³⁰ Turvallisuus-lehti 1/2006, s. 15.

(ovien ja ikkunoiden lukitukset, väliseinärakenteet) ja sähköiset valvontajärjestelmät (videovalvonta ja kulunohjaus).³¹

Kiinteistöprosessien kokonaisvaltaista hallintaa tukevan kiinteistöjen tietojärjestelmien integraation lisääntyminen voi tuoda uutta tehoa myös kohdevalvontaan. Vuokrakiinteistöjen käyttö kuitenkin vaikeuttaa integraation toteuttamista ja sen etujen hyödyntämistä. Kiinteistöjen turvallisuudessa lisähuomiota tulisi kiinnittää mm. valvontajärjestelmien testaukseen, kiinteistöjen ja tilojen rajaamiseen (esim. aidat) ja eriyttämiseen ja vierailuja koskevaan ohjeistukseen.

4 Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Yrityksen ja asiakkaan tietoihin kohdistuva rikollisuus

Rikolliset hyödyntävät eri maiden erilaisia käytäntöjä ja lainsäädäntöjä etenkin maksukorttirikollisuudessa ja tietoverkkoja hyödyntävässä nopeatempoisessa taloudellista hyötyä tavoittelevassa rikollisuudessa. Europolin järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvio OCTA 2008 pitää merkittävänä uhkana tietoverkkoja hyödyntävien ja niissä globaalisti toimivien rikollisryhmien määrän kasvua.

Varastetun luottokorttidatan hyväksikäyttämisessä erilaisissa tietoverkon palveluissa on nähtävissä huomattavaa kasvua maailmanlaajuisesti. Vielä ei kuitenkaan voida perustellusti sanoa, onko kyseessä hetkellinen vai pysyvämpi ilmiö. Hetkellisen ilmiön taustalla voisi olla yhdysvaltalaiseen Heartland Payment Systems -maksunvälittäjään kohdistunut suurimittainen murto, jonka johdosta noin 130 miljoonaa luottokorttinumeroa joutui rikollisille markkinoille. Varastetun luottokorttinumeron rikollisen käytettävyyden elinkaari ei ole kovin pitkä, joten rikollisryhmät joutuvat ottamaan maksuvälineet käyttöön senkin uhalla, että ilmiö tulee näkyväksi ja sen kautta menetelmän käyttö vaikeutuu jatkossa. Jos ilmiö on pysyvämpi, sen taustalla voi olla suurten maiden verkkopankkien turvallisuuden olennainen parantuminen, joka tekee suoran rahan hankinnan aiempaa kalliimmaksi.

Tietoverkkorikollisuuden uhat jakautuvat kahteen erilliseen, mutta osin toisiinsa liittyvään uhkatyyppiin. Ensinnäkin uhkana ovat mihin tahansa haavoittuvaan työasemaan Internetissä kohdistettavat identiteettikaappaukset, joiden avulla rikolliset keräävät rahaksi muutettavaa identiteettitietoa, kuten luottokorttinumeroita, verkkokauppatunnuksia, sähköpostiosoitteita tai henkilötietoja. Tietojen ei tarvitse olla haavoittuvan työaseman levyllä, vaan haittaohjelma kaappaa tiedon käyttäjän kirjoittaessa tietoja esimerkiksi WWW-lomakkeelle kirjautuessaan palveluun sisään.

Toiseksi uhkana ovat tarkasti ennalta valittuihin kohteisiin kohdistettavat hyökkäykset, joita hyödynnetään esimerkiksi yritysvakoilussa. Molemmissa ilmiöissä on yhteistä se, että rikolliset yrittävät löytää ja käyttää hyväkseen kohdejärjestelmiensä tietoturvasuojien haavoittuvuudet. Haavoittuvuus voi olla missä tahansa järjestelmässä, jonka avulla käsitellään tärkeää tietoa; yhtäläillä päivittämättömässä työasemassa kuin mobiililaitteissakin. Erilaiset mobiililaitteet muodostavat erityisen uhan, sillä niiden päivitettävyyden on usein paljon huonompi kuin perinteisissä tietokoneissa.

³¹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Kohdistettu laitton tiedonhankinta suuntautuu Suomessa ennen kaikkea korkean teknologian sektorilla toimiviin yrityksiin, korkean riskin toimialoja ovat muun muassa biotieteet ja lääketiede, energian tuotanto, puolustusteollisuus sekä uusien materiaalien kehittäminen ja tuotanto. Vakoilussa on käytetty kohdistettuja hyökkäyksiä, joissa yhdelle tai useammalle työntekijälle on lähetetty haittaohjelman sisältävä sähköposti. Haittaohjelman avulla on imuroitu verkon kautta työntekijän saatavilla olevaa tietoa sekä saastuneelta tietokoneelta että kaikista niistä tietojärjestelmistä, joihin saastuneen työaseman käyttäjän käyttöoikeuksilla on päässyt.

Operatiivisessa tietoturvaluustuustyössä huomio kohdistetaan yleensä helposti havaittaviin ja helposti torjuttaviin hyökkäyksiin. Tällöin yrityksen tietopääomaa uhkaavat kohdistetut hyökkäykset jäävät käytännössä havaitsematta. Tilanne tulee esiin vuonna 2008 Keskuskauppakamarin ja Helsingin seudun kauppakamarin tekemässä selvityksessä: selvitykseen vastanneista 1 286 yrityksestä lähes joka kymmenes (9 %) oli joutunut yritysvakoilun kohteeksi, yleensä pienet useammin kuin suuret. Joka seitsemännessä yrityksessä (14 %) ei osattu sanoa, oliko yritykseen kohdistunut luvaton urkintaa tai vakoilua. Noin neljänneksessä yrityksistä oli havaittu, että ulkopuolinen oli luvattomasti yrittänyt päästä yrityksen tietoverkkoon; suurista yhtiöistä lähes joka toisessa oli havaittu tällainen yritys.³²

Tietoturvaluuden huomattaviin haasteisiin kuuluu tiedonkopiointin ehkäiseminen työsuhteen päättyessä. Kymmenesosassa edellä mainittuun kyselyyn vastanneista yrityksistä oli poislähtevä työntekijä kopioinut luvatta tietoja. Ongelma on yleisempi suurissa yrityksissä. Luvaton tietojen kopiointi ei välttämättä tule yritysten tietoon, ja yrityksistä viidenneksessä oltiin epätietoisia tietojen luvattomasta kopioinnista.³³ Edellä esitettyjä vastauksia tarkasteltaessa on huomattava, että epätietoisuus ei tässä ilman muuta merkitse huonoa turvallisuusprosessia. Se voi merkitä myös varsin realistista lähestymistapaa. Vain pienellä osalla yrityksistä on aidosti edellytyksiä havaita verkon kautta tehtävää ammattimaista kohdennettua hyökkäystä.

Ammattimaisen ja järjestäytyneellä tavalla toimivan tietorikollisuuden tavoitteena on raha – tieto on vain väline hankkia rahaa. Niinpä rikolliset kehittävät jatkuvasti menetelmiään kohteiden turvallisuuden parantuessa. Toisin kuin Suomessa, jossa verkkopankkien turvallisuus on ollut aina pankkien intresseissä, suurissa maissa verkkopankkiasiakkaisiin kohdistuvat murrot ovat olleet kohtalaisen helppo tapa hankkia suuria määriä käteistä. Tilanne on kuitenkin muuttunut suurten maiden verkkopankkien turvallisuusarkkitehtuurin parantuessa. Suomen näkökulmasta tämä ei ole vain myönteistä: kun muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa verkkopalveluiden tarjoajat ovat alkaneet ottaa käyttöön Suomessa jo kauan käytettyjä ja turvallisiksi osoittautuneita tekniikoita ja menetelmiä, rikolliset ovat joutuneet kehittämään uusia menetelmiä, jotka toimivat myös Suomessa. Tietorikollisuusuhkien kehitys on jo tuonut mukanaan uusia ja aikaisempaa tehokkaampia hyökkäystapoja.

Yhteyden kaappaamista voidaan käyttää myös kohdistetuissa hyökkäyksissä, joissa haetaan jotakin tiettyä ja jonkin tietyn organisaation hallussa olevaa tietoa. Vaikka Suomi on vielä säästynyt huomattavaa vahinkoa aiheuttavilta verkkorikoksilta, rikoshyöty on kasvanut voimakkaasti täälläkin. Verkkorikoksiin erikoistuneista rikollisryhmistä on tunnistettu myös suomalaisia jäseniä.

Rikollisen suorittaman transaktion erottaminen laillisesta toimenpiteestä vaikeutunee tulevaisuudessa. Identiteettivarkauksien lisääntyessä uhkien välikappaleena ovat ennen kaikkea asiakkaiden hallussa olevat laitteet, joiden turvallisuustilanteeseen verkkopalveluita tarjoavat yritykset eivät olennaisesti voi vaikuttaa. Elinkeinoelämän ja viranomaistahojen jatkuva yhteistyö, riskeistä tiedottami-

³² Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

³³ Sama.

nen ja toimintojen edelleen kehittäminen häiriöitä paremmin kestäviksi ovat keskeisiä keinoja turvallisuuden parantamiseksi.

4.1 Huomioitavaa tietoturvallisuuden kehittämisessä

Yritysten tulisi kiinnittää erityistä huomiota tietoturvaluuteen varsinkin tieteellis-teknis-taloudellista laitonta tiedonhankintaa ja yritysvakoilua vastaan. Hyvin rahoitettujen ja ammattimaisesti toteutettujen hyökkäysten torjuminen edellyttää esimerkiksi tavanomaista virustorjuntaa korkeatasoisempia tietoturvaluustoimenpiteitä, jotka kattavat myös inhimillisestä toiminnasta koituvat uhkat.

Vakavimmillaan laitton tiedonhankinta uhkaa yrityksen liiketoiminnan jatkuvuutta. Vakavimman tekemuodon toteuttaja on esimerkiksi valtiollinen tiedusteluorganisaatio. Tällöin tiedonhankinnan suorittaa koulutettu tiedustelu-upseeri. Pääsääntöisesti tiedustelu-upseeri pyrkii värväämään kohdeorganisaatioon kuuluvan henkilön tietolähteeksi. Tiedustelu-upseeri hyödyntää toiminnassaan peitetä murtaukseen kohdeorganisaation suojauksen ja päästäkseen luontevaan kanssakäymiseen kohteen kanssa. Maahan sijoitetun tiedustelu-upseerin peitteenä on edelleen useimmiten diplomaatin asema sen antaman suojan vuoksi. Virallisten edustustojen ohella myös esimerkiksi liikeyritykset voivat tarjota tiedustelu-upseereille peitetehtäviä.

Laittoman tiedonhankinnan keinot seuraavat yhteiskunnallista kehitystä ja ovat aina sidoksissa kohteena olevaan tietoon ja sen arvoon. Avoin, verkostoitunut ja teknisiin sovelluksiin luottava yhteiskuntamme antaa osaavalle laittoman toiminnan harjoittajalle runsaasti mahdollisuuksia. Erityisesti useiden tiedonhankintakeinojen yhdistelmä on reaalin uhkatekijä.

Laittoman tiedonhankinnan toteuttamiseen tarvitaan pääsääntöisesti kohteen etukäteistiedustelua, joka sinänsä on useimmiten laillista toimintaa. Vasta kun tunnetaan kohde ja erityisesti sen heikkoudet, siirrytään tarvittaessa vakoilun keinoihin.

Yrityksissä tulisi tuntea tietoturvaluusriskit ja -tilanne nykyistä paremmin. Jos tietopääomaan kohdistuvaa uhkaa ei ymmärretä konkreettisesti, suojautuminenkaan ei ole tehokasta. **Nykyinen tietoturvaluusmalli ei tue kohdistetuilta tietorikoksilta suojautumista. Huomio keskitetään helposti havaittaviin ja helposti torjuttaviin uhkiin, jolloin yrityksen tietopääoman kannalta todellista vahinkoa aiheuttava verkon avulla toteutettu yritysvakoilu jää usein havaitsematta.**

Ajantasainenkaan virustorjunta ei enää riitä torjumaan tietoverkkorikollisuuden uusimpia tekotapoja, sillä uudet hyökkäykset toteutetaan uusilla aiemmista muutetuilla haittaohjelmilla, joita virustorjunta ei edes voi tunnistaa. Rikolliset testaavat haittaohjelmavariantit kaikilla markkinoilla olevilla virustorjuntaohjelmilla ennen liikkeelle laskemista. Niinpä tulisi keskittyä itse alustajärjestelmän rakentamiseen paljon nykyistä turvallisemmaksi. Tavalliseen tapaan rakennetuissa toimistoympäristöissä turvallisuus on osoittautunut erittäin puutteelliseksi. Käyttäjät eivät osaa vaatia turvallisempia ohjelmistoja, eikä ohjelmistoteollisuuden kannata niitä siksi kehittää.

Vaikka yritysten palvelimet olisi rakennettu huolella turvallisiksi, tietoa käsitellään työasemissa, jotka ovat WWW-selaimineen aivan liian haavoittuvia. Koska nykyisten käytäntöjen mukaisesti toteutettu ympäristö ei itsessään tarjoa riittävää suojaa yrityksen tietopääomalle, tilannetta yritetään paikata erilaisilla hätäratkaisuilla. Yleensä ”hyvät ylläpitotavat” kannustavat havaitsemaan tietoturvaluuspoikkeamia automaattisilla seurantajärjestelmillä. Kohdistettua tietokaappaus-ta ei kuitenkaan tehdä tunnetulla hyökkäyssormenjäljellä, vaan normaalia käyttöä mukailten. Niinpä

automaattiset seurantajärjestelmät eivät lähtökohtaisesti kykene tunnistamaan kohdistettua tietokaappausta.

Ympäristön haavoittuvuutta paikataan myös käyttäjille asetetuilla vaatimuksilla ja ohjeilla. Niidenkin tehokkuus on kyseenalainen. Rikollisryhmän toiminnassa mukana oleva yrityksen työntekijä tuskin jättää tietokaappauksen toteuttamatta ohjeistuksen takia. Sen sijaan ohjeet voivat vähentää yleistä työn tuottavuutta yrityksessä, jos ne asettavat työntekijöille vaatimuksia, jotka ovat ristiriidassa ihmisen luontaisen käyttäytymisen kanssa. Lopputuloksena voi olla turvaton käyttöympäristö, joka vähentää yrityksen toiminnan tuloksellisuutta. Toimintaympäristön haavoittuvuuteen pitäisikin kiinnittää enemmän huomiota yrityksissä.

Kohdistetuilta hyökkäyksiltä suojautumisessa keskeistä on informaation kulun hallinta. Tietoverkkorikoksen onnistuminen edellyttää haavoittuvuutta tiedon käsittelyprosessissa – joko teknistä haavoittuvuutta ohjelmistoissa tai toimintakäytäntöjen haavoittuvuutta. Yrityksen on tunnettava järjestelmänsä normaalitila ja tiedettävä olennaisen tiedon sijainnit ja mahdolliset haavoittuvuudet.

Järkevä tietoriskien hallinta edellyttää oikeaa käsitystä *uhkista* ja *realistisen uhka- ja vaikuttavuusarvion* tekemistä. **Yrityksissä on syytä hahmottaa, että tietoverkkouhat tulevat sekä yrityksen ulko- että sisäpuolelta.** Esimerkiksi salassapitosopimuksilla voidaan ehkäistä erityssalaisuuksien paljastumista, ja onnistuneen henkilöstöpolitiikan ja työntekijöiden sitouttamisen avulla osapuolten keskinäinen lojaalisuus säilyy myös työsuhteen päättyessä. Tahallisia tietoriskejä ehkäistään myös arvioimalla työntekijöiden luotettavuus.³⁴

Yrityksen tulee tuntea järjestelmänsä ja tiedonkäsittelykulttuurin todellinen tilanne, joka tulisi auditoida säännöllisesti. Yritysten tulisi investoida riittävästi muun muassa IT-infrastruktuuriin, tietoliikenteen turvallisuuteen, sovelluskehityksen turvallisuuteen ja teknisiin tietoturvallisuuden auditointeihin, jotta tietojen turvallisuus pystyttäisiin takamaan.

Palvelunestohyökkäys ei suuresta mediahuomiosta huolimatta uhkaa kohdeorganisaation tietopääoman luottamuksellisuutta. Verkossa palveluita tarjoaville yrityksille palvelunestohyökkäykset voivat aiheuttaa taloudellisia tappioita. Siksi julkiset palvelut tulee entistä paremmin erottaa yrityksen muusta verkosta, jotta niiden lamauttaminen ei vaikuta yrityksen muun toiminnan jatkuvuuteen. Palvelujen ylläpitäjien tulee tulevaisuudessa varautua nykyistä paremmin ylikuormitustilanteisiin, jos palvelujen toiminnan jatkuvuus halutaan taata.

Ihmisten rooli on tietoturvallisuudessa tärkeä. Henkilöstön kouluttaminen ja riskeistä tiedottaminen vahvistavat tiedonkäsittelyn toimintatapojen turvallisuutta. Yrityksen tietoturvallisuutta koskevaa tilannetietoisuutta, tietoturvallisuusmenettelyjen käytännön toteutusta ja tietoturvallisuuskoulutusta tukevaa ohjeistusta ja aineistoa on syytä kehittää. **Silti niin kauan kuin tietojärjestelmiä ei kehitetä turvallisiksi ja ihmiselle soveltuviksi, ihmisen mahdollisuus estää tietopääoman kaappamista on väistämättä rajallinen.**

³⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari. ja Avainhenkilöriskit. Ohjeita yritysten avainhenkilöriskien hallintaan 2006.

5 Tuotantoa ja toimintaa vaarantavat erityiset rikollisuuden alat

Tuotantoon ja toimintaan, kuten logistiikkaan, maksuliikenteeseen, taloushallintoon, ali-hankinta- ja sopimusjärjestelyihin sekä työvoiman vuokraamiseen liittyvä rikollisuus, terrorismi ja aktivistitoimintaan liittyvä rikollisuus

5.1 Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus

Logistiikkatoimintoihin kohdistuu monimuotoista ja mitoiltaan erilaista *omaisuusrikollisuutta* – sekä pieniä, monesti myös sarjoina toteutettuja varkaustapauksia että suuria kertaluontoisia joko tavaraerään, ajoneuvoon ja lastiin tai kalustoon kohdistuvia varkausrikoksia. Murtautumalla tehtyjä rikoksia kohdistuu sekä ajoneuvoihin että terminaaleihin. Suomalaisyritysten hoitamia kuljetuksia³⁵ on ryöstetty toistaiseksi ennen kaikkea eräissä Länsi-Euroopan maissa ja Venäjällä. Näissä tapauksissa kuljettaja saattaa joutua väkivallan kohteeksi. Itse kuljetusliiketoiminta kärsii myös petosrikollisuudesta johtuvia tappioita.

Kuljetus- ja logistiikkatoimintojen kansainvälisyys, nopeus ja sujuvuus tekevät alasta erityisen alttiin ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden toiminnalle sekä kohteena että välineenä. Huomattava ja jatkuvasti kasvava osa logistiikka-alaan kohdistuvista omaisuusrikoksista onkin *ammattimaista tai järjestäytyneitä rikollisuutta*. Teot toteutetaan suunnitelmallisesti ja ammattitaitoisesti, logistiikan toimintaympäristöä järjestelmällisesti hyödyntäen ja tarvittaessa väkivaltaisoin keinoin. Sekä kaluston turvallisuuden parantaminen että arvokkaat kohteet kasvattavat henkilökunnan riskiä joutua väkivallan kohteeksi.

Europolin järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvio OCTA 2008 pitää merkittävänä uhkana, että etenkin talous- ja petosrikollisuuden avulla rikolliset voivat päästä liki huomaamatta osaksi yhteiskunnan laillisia rakenteita ja toimintoja. Liiketoimintasektoreita tai niiden osia voi päätyä rikollisten määräysvaltaan esimerkiksi laittoman kilpailuedun ansiosta. Suomen kannalta erityisesti venäläisyritysten hallitseman ulkomaankaupan ja kauttakulkuliikenteen yhteydessä liiketoiminnan muodossa toteutettava talousrikollisuus on merkittävä uhka. Logistiikka-alan voimakkaasti muuttuneessa toimintaympäristössä on vaikea muodostaa selkeää kuvaa alaan liittyvän rikollisuuden tilasta. Logistiikkaketjun toimijoiden määrä on suuri, mikä luo tilaa rikolliselle toiminnalle. Valvonta on hajanaista, eikä viranomaisilla ole selkeitä yhteistyömuotoja ja tietojenvaihtoa tai edes velvoitetta niihin.

5.2 Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus

Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus on monimuotoinen ja nopeasti kehittyvä ilmiö, josta on saatavissa vain vähän eriteltyä tilannetietoa. Etenkin rakennusalan yrityksiltä on viime aikoina yritetty huijata rahaa merkittävien yhteistyökumppanien nimissä lähetetyillä laskuilla, joihin on liittynyt ilmoitus tilipankin vaihdoksesta. Ennalta ehkäisevästä tiedottamisesta huolimatta tällaisia huijauksia on esiintynyt vielä viime kesän aikana. Myös petollista rahankeräystä ja markkinointia esiintyy varsin usein.

³⁵ Maantiekuljetuksiin kohdistuneista rikoksista tarkemmin Kivistö (2003).

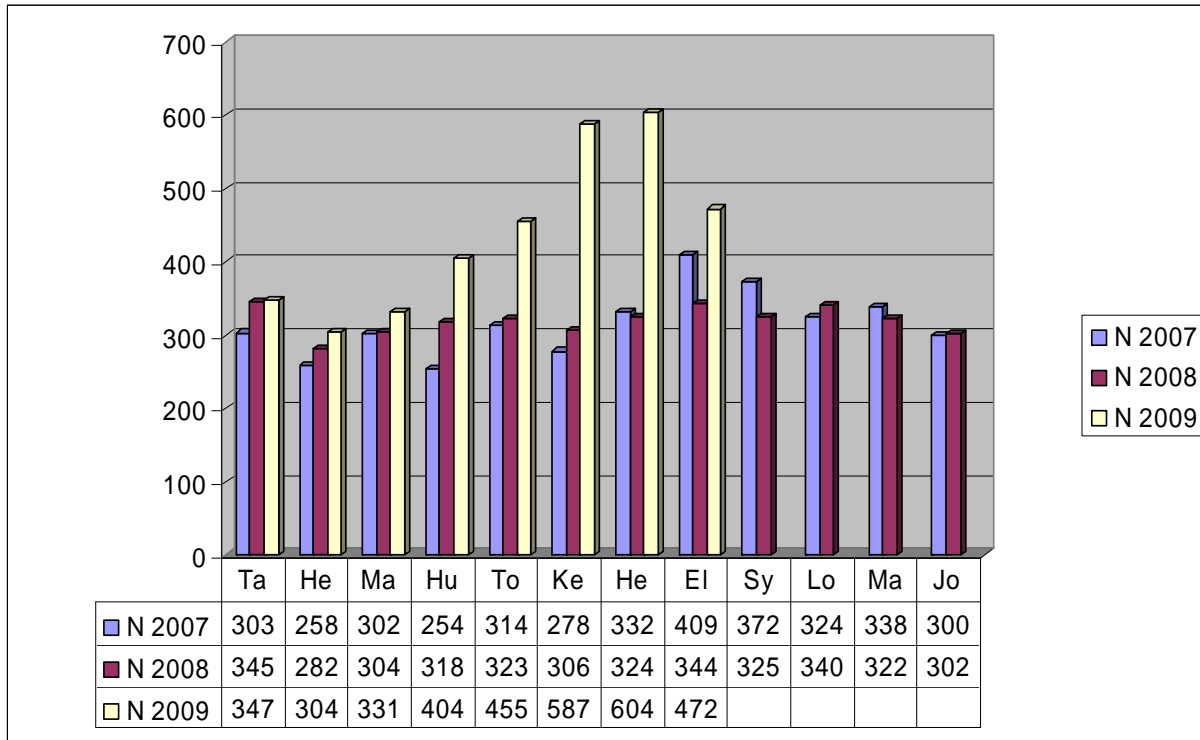
Viime aikoihin asti Suomessa on vielä säästytty maksukorttirikollisuuden aiheuttamilta merkittävil-
tä taloudellisilta tappioilta, mutta luottokorteilla tuotetut väärinkäytöstappiot ovat viime vuosina
kasvaneet. Kasvu johtuu pääosin käteisellä maksamisen vähenemisestä, luottokorttien määrän mer-
kittävästä noususta ja ulkomaanmatkailun vilkastumisesta. Esimerkiksi vuonna 2008 käteisauto-
maatteihin kohdistuva järjestäytynyt rikollisuus ei aiheuttanut juuri tappiota Suomessa. Tämä johtui
siitä, että poliisi onnistui saamaan Suomessa toimineen ulkomaisen järjestäytyneen rikollisryhmän
kiinni.

Tarkasteltaessa sekä ulkomailla tapahtuneita suomalaisten korttien väärinkäyttöä että Suomessa
tapahtuvan tavanomaisen maksukorttirikollisuuden tappioita, nähdään kuitenkin jyrkästi nouseva
trendi. Tämä johtuu luottokorttien määrän ja matkailun lisääntymisestä mutta ennen kaikkea ulko-
mailta Suomeen saapuneiden maksukorttirikollisryhmien määrien ja aktiivisuuden huomattavasta
kasvusta. Ensimmäisen kerran suomalaisessa maksukorttirikollisuuden historiassa vuoden 2009
tammikuusta lähtien Suomessa on toiminut joka kuukausi jokin ulkomainen maksukorttirikollis-
ryhmä. Ulkomaiset, usein romanialaiset rikollisryhmät tulevat Suomeen sekä kopioimaan maksu-
korttidataa että väärinkäyttämään aiemmin Suomessa kopioituja maksukortteja. Rikollisryhmät liik-
kuvat ympäri Suomea ja poistuvat maasta nopeasti. Näiden rikollisryhmien vuoden 2009 alusta läh-
tien jatkunut toiminta on heijastunut suoraan poliisille ilmoitettujen maksuvälinepetosten määrien ja
niistä seuranneiden taloudellisten tappioiden merkittävänä kasvuna.

Vuoden 2009 tammi-elokuun aikana poliisille ilmoitettiin hieman yli 3 500 maksuvälinepetosta (1-
8/2008 2 546; 1-8/2007 2 450 maksuvälinepetosilmoitusta). Toukokuussa 2009 maksuvälinerikos-
ten määrä kasvoi edellisen vuoden vastaavaan aikaan verrattuna hieman yli 40 %. Kuluvan vuoden
kesäkuussa kasvua vuoden 2008 vastaavaan ajankohtaan oli peräti hieman yli 90 %. Heinäkuussa
2009 poliisille ilmoitettiin jälleen ennätysmäärä eli noin 600 maksuvälinepetosta (7/2008 324 mak-
suvälinepetosta).

Suomeen saapuneiden ulkomaisten rikollisryhmien tekemistä maksukorttien kopioinneista aiheutu-
vat taloudelliset tappiot tulevat varovaisestikin arvioiden nousemaan kuluvana vuonna satoihin tu-
hansiin euroihin. Koska esimerkiksi kuluvan vuoden kesällä kopioituja maksukortteja käytetään
todennäköisesti väärin vielä myöhemmin, vahingonvaara nousee miljooniin euroihin. **Etenkin yri-
tysten maksukorttien väärinkäytöstä voi aiheutua huomattavan suuria tappioita, koska näi-
den korttien luottorajat ovat korkeat.**

Poliisille ilmoitetut maksuvälinepetokset kuukausittain vuosina 2007 - 2009

Maksukorttirikollisuus on monimuotoista ja yleensä rajat ylittävää rikollisuutta, joka lisääntynee lähitulevaisuudessa tuntuvasti. Alhaisen kiinnijäämisriskin ja onnistuttaessa huomattavien hyötymismahdollisuuksien vuoksi maksukorttirikolliset kuuluvat lähes poikkeuksetta organisoituihin rikollisryhmiin.

Järjestäytyneen maksukorttirikollisuuden ymmärtämisessä, analysoimisessa ja torjunnassa on tärkeätä ottaa huomioon ilmiön kansainvälinen, rajat ylittävä luonne. Luottokortit ovat kansainvälisiä maksuvälineitä, jotka on kehitetty sitä varten, että korttien haltijat voisivat käyttää niitä maksuvälineinä lähes missä tahansa. Usein luottokorttia käytetään pääasiallisena maksuvälineenä esimerkiksi ulkomaille suuntautuvilla matkoilla. Tällöin jokaiseen korttiostokseen liittyvä korttidata kulkee usean valtionrajan yli. Maksukorttirikolliset käyttävät hyväkseen kansallisen viranomaistoiminnan hitautta ja lainsäädäntöjen eroja: maksukorttidata kiertää maapallon muutamassa sekunnissa, mutta jälkikäteen ilmitulleen maksukorttirikoksen kansallisessa tutkinnassa tarvittavat tiedot ovat usein pankkialaisuuden piirissä, ja niiden saaminen toisesta maasta edellyttää usein vähintäänkin oikeusapupyyntöä.

Skimmauslaitteiden suunnittelu ja valmistus on ammattimaista ja lähes teollista toimintaa Itä- ja Kaakkois-Euroopassa. Etenkin Romanian ja Bulgarian järjestäytyneiden rikollisryhmien jäseniä tulee jatkuvasti esiin sarjamaisten korttikopiointirikosten tutkinnassa Euroopassa. Viime aikoina Suomessa toimineet ulkomaiset, pääasiassa romanialaiset ja bulgarialaiset rikollisryhmät ovat asentaneet teknisesti poikkeuksellisen korkeatasoisia skimmauslaitteita pankkiautomaatteihin ja miehittämättömien huoltoasemien maksuautomaatteihin, ja ovat kopioineet maksukortteja.

Sähköisessä muodossa olevan tiedon fyysiseen suojaamiseen, tiedon syöttämisen suojaamiseen (PIN-koodit, salasanat), laitteiden ja tiedon käsittelyoikeuksiin sekä haavoittuvuuksien toteuttamiseen ja nopeaan korjaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Nopeasti etenevän maksukorttirikollisuuden torjuntaa tehostaisi erityisesti poliisilaitosten vastuuhenkilöiden

yhteistyöverkosto. Näin myös tutkintavastuut tulisivat selkeästi määritellyiksi. Yhteistyöstä ja tiedonvaihdesta myös elinkeinoelämän kanssa voidaan suurempien poliisilaitosten parempien erikoistumismahdollisuuksien ansiosta huolehtia entistä tehokkaammin myös paikallisesti. Maksukorttirikollisuuden torjunnassa tarvitaan jatkuvaa päivittäistä yhteistyötä finanssialan, kaupan ja eri maiden poliisiviranomaisten kesken.

Vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petosrikokset aiheuttavat joka vuosi 100–200 miljoonan euron menetykset yhtiöille ja nostavat asiakkaiden kustannuksia. Vakuutusyhtiöt torjuvat näitä rikoksia tehokkaasti ja rajoittavat vakuutuksenottajille aiheutuvaa vahinkoa. Yleisin vakuutuspetoksen tekotapa on vahingon määrän ja laadun liioittelu. Petosrikoksia kohdistuu yhtä hyvin henkilö- kuin yritys- vakuuttamiseenkin. Petos- ja talousrikollisuus on usein ammattimaista, ja samat tahot huijaavat sekä pankkeja, vakuutuslaitoksia että rahoitusyhtiöitä. Harmaan talouden harjoittajat ovat merkittävä riski luotonannon ja rahoituksen kannalta.

Finanssialan rikosilmoitusaktiivisuus on alhainen muun muassa siksi, että rikosprosessi etenee liian hitaasti. Ottaen huomioon vakuutusyhtiöille tehtyjen vahinkoilmoitusten ja niistä tarkempaan tutkintaan siirrettyjen epäselvien (noin 3 000 tapausta) vahinkojen määrät, poliisille tehtyjen rikosilmoitusten määrät ovat hyvin alhaiset. Vuosittain poliisilla on ollut tutkittavana alle 200 vakuutusalan tekemää rikosilmoitusta.³⁶

Kauppaan kohdistuu huomattava määrä myös *petoksia* ja *maksuvälinepetoksia*. Kauppaan ja muihin palvelualoihin kohdistuvassa petosrikollisuudessa ammattimaisesti toimivien tekijöiden ja järjestäytyneen rikollisuuden merkitys on huomattava. Nämä tahot käyttävät petosrikoksissa hyväkseen myös yritystoimintaa ja bulvaaneja. Tietoverkkoja ja mm. prepaid-liittymiä hyödynnetään entistä useammin petollisia ostoksia tehtäessä: nettikaupan kasvu selittää paljolti petosrikollisuuden lisääntymistä. Perinteisten autovarkauksien teon vaikeutuminen on lisännyt autoliikkeisiin kohdistuneita petoksia. Varotoimiin on aihetta erityisesti, kun ajoneuvo annetaan koeajoon tai kun kaupasta tehdään osamaksusopimus.

Ammattimaista ja järjestäytyntä rikollisuutta houkuttelevat kohteet, joissa on tarjolla mahdollisuuksia nopeaan ja suureen rikoshyötyyn; esimerkiksi petokset ja vakuutustuotteet antavat tällaiseen huomattavia mahdollisuuksia. Sekä talousrikokset yleensä että muun muassa rikollisten moottori- pyöräjengien talousrikokset ja harmaan talouden toiminta, jossa lakisääteiset maksut jätetään tietoisesti maksamatta, kohdistuvat myös vakuutusalaan.

Vaikka *väärennetyn rahan* levitys lisääntyi Suomessa euroon siirtymisen myötä, viime vuosien tilastotiedot osoittavat, että Suomen merkitys väärennettyjen euroseteleiden levitysalueena on vähentynyt. Rikostiedustelutietojen mukaan eräistä Itä-Euroopan maista, erityisesti Virosta, Venäjältä, Bulgariasta ja Liettua, peräisin olevat rikollisryhmät levittävät väärennettyjä euroja sekä Suomessa että laajasti eri puolilla Eurooppaa. Mitä ilmeisimmin väärennettyjen euroseteleiden suuri mittainen levittäminen Suomessa ei ole riittävän kannattavaa kansainvälisesti toimiville levittäjäorganisaatioille, eikä Suomessa ole paljastanut seteliväärennösten valmistamiseen tai levittämiseen liittyviä uusia tekotapoja.

Viime aikoina on havaittu, että suomalaisten yritysten nimiä on käytetty yritysten tietämättä hyväksi rikollisten toimesta. Identiteettivarkaus tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että laillisen yrityksen tietoja (kuten nimi, osoite, LY-tunnus tms.) hyödynnetään yrityksen tietämättä rikolliseen toimintaan (yleensä kuljetustoimintaan). Yrityksen tietojen käyttäminen mahdollistaa sen, että rikollinen tahon

³⁶ Anja Lohiniva, Vesa Muttilainen: Vakuutusala petosten kohteena, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja julkaisusarja, 2009.

voi tällöin toimia täysin anonyymisti. Lisäksi näin toimimalla laitton kuljetus saadaan näyttämään lailliselta. Identiteettivarkauksia voidaan estää tehostamalla yrityksissä asiakkaan puolesta toimivien tahojen tunnistamista. Myös asiakkaan normaalin liiketoiminnan tunteminen tukee identiteettivarkauksien havaitsemista. Identiteettivarkauksissa esimerkiksi kuljetuksen määränpää usein poikkeaa kyseisen yrityksen kuljetusten tavanomaisista määränpäistä.

5.3 Talousrikollisuus ja korruptio

Yritysjohto pitää talousrikollisuuden ja harmaan talouden aiheuttamia haittavaikutuksia ja kustannuksia merkittävänä uhkana liiketoiminnalle. Suurimpina haittavaikutuksina on pidetty talousrikollisuuden yhteiskuntamoraalia murentavaa vaikutusta, kilpailua vääristäviä vaikutuksia sekä liikeyrityksille ja yhteiskunnalle koituvia menetyksiä.

Vaikka yritys joutuu talousrikoksen kohteeksi, rikoksesta ei läheskään aina ilmoiteta poliisille; yritykset ilmoittavat selvitysten mukaan enintään vain noin joka kolmannelta talousrikoksesta poliisille. Ilmoittamisaktiivisuuteen vaikuttavat erityisesti näytön esittämisen vaikeus; epävarmuus siitä, onko kyseessä rikos; ilmoittamisen kokeminen hyödyttömäksi ja resurssien puute. Myös maineen, asiakkaiden tai toimiluvan menettämisen tai rikosentekijän vastatoimien pelko ja ilmoittamisen kokeminen sopimattomaksi vähentävät halukkuutta tehdä ilmoituksia.³⁷

Yleisimpiä yrityksiin kohdistuvia talousrikoksia ovat liike- ja asiakassuhteen pettämiseen liittyvät rikokset. Eniten esiintyy etumaksunenettelyyn liittyviä rikoksia, joissa yrityksiltä pyritään saamaan rahaa myöhemmin toimitettavaksi luvattua toimitusta, esimerkiksi edullista lainaa, vastaan. Yleisiä ovat myös luotto-, osamaksu- ja tilauspetokset, velallisen rikokset sekä telemarkkinointi-, posti- myynti- ja rahankeräyspetokset. Keskeisiä ovat myös immateriaalioikeuksiin ja kilpailutilanteisiin liittyvät rikokset.³⁸ Yrityksen omaa henkilökuntaa on ollut rikosten taustalla erityisesti tietorikoksissa ja yritysvakoilussa, liikekumppaneita velallisen rikoksissa sekä yritysvakoilu- ja tekijänoikeusrikoksissa, kilpailijoita niin ikään yritysvakoilu-, tekijänoikeus- ja tietorikoksissa, asiakkaita petoksissa, velallisen rikoksissa ja tekijänoikeusrikoksissa ja ulkopuolisia tahoja etumaksupetoksissa ja tietorikoksissa.³⁹

Talousrikollisuuden puolivuotistilastot antavat jo selviä merkkejä lamasta johtuvasta tilanteen vaikeutumisesta myös tutkintaviranomaisten kannalta. Hälyttävintä lienee avoimien talousrikosjuttujen lukumäärän kasvu, joka on alkuvuonna kiihtynyt. Talousrikostutkinnan tehokkuuden tunnuslukuna käytetty rikosilmoitusten ja päätettyjen juttujen suhdeluku on korkeampi kuin koskaan ja tutkinnan läpivirtaus on jonkin verran hidastunut. Verorikosten ja velallisen petosrikosten kokonaismäärissä on alkusyksyyn mennessä havaittavissa jonkin verran nousua. Myös Helsingin poliisilaitoksen tutkimien talousrikosten ja erityisesti vero- ja kirjanpitorikosten määrä on alkuvuodesta 2009 ollut aiempien vuosien vastaavia määriä selvästi korkeampi. Merkittävä muutos on ollut konkurssien lukumäärän lisääntyessä samassa suhteessa tapahtunut velallisen rikosten määrän huomattava kasvu, joka on ollut noin 40 prosentin luokkaa. Ilmiö on samanlainen kuin 1990-luvun alun laman aikoihin. Kun velallisen rikokset varsin usein kirjataan vasta tutkinnan loppuvaiheessa tai ne toteutuvat vasta ulosottoselvityksessä tai konkurssimenettelyssä, velallisen rikosten määrän kasvu osoittautuneen nyt näkyvissä olevaa vielä suuremmaksi. Syyttäjätekemien talousrikosilmoitusten määrän kasvu johtuneen yleistyneiden konkurssien yhteydessä tehdyistä rikoksista. Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrässä tai sisällössä ei ole vielä nähtävissä muutoksia, mutta yritysten ja elinkeinonharjoittajien verovelat ovat kasvaneet selvästi.

³⁷ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 131–136.

³⁸ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 61–79; Hankilanoja 2001, 77.

³⁹ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 80.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman suunnittelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että laajeneva osa talousrikollisuudesta ja erityisesti harmaasta taloudesta esimerkiksi rakennusalalla näyttää siirtyvän ammattimaisen tai *järjestäytyneen rikollisuuden* käsiin. Erityisesti tämä näkyy laajamittaisena alirakointitoimintana, johon liittyy tulojen salausta, pimeän ulkomaisen työvoiman käyttöä ja pimeiden palkkojen maksua, eläke- ja sosiaaliturvamaksujen maksamatta jättämistä, kuittikauppaa ja tilauspetoksia.

Vuonna 2008 valmistuneen PricewaterhouseCoopersin kyselytutkimuksen mukaan lähes kaksi kolmannesta yritysten ylimmistä johtajista eri puolilla maailmaa kertoi kohdanneensa jonkinlaista *korruptiota* tai sen yritystä liiketoiminnassa. Raportin mukaan lähes 80 prosenttia vastanneista 390 yritysjohtajasta sanoi yhtiössään olevan käytössä korruption vastaisia ohjelmia, mutta vain 22 prosenttia uskoi niiden tehoavan. Johtajien mukaan korruptio huolestuttaa erityisesti, kun liiketoiminta tapahtuu kasvavilla markkinoilla, kuten Kiinassa, Intiassa, Venäjällä ja Etelä-Amerikassa. Vastanneista yritysjohtajista 45 % kertoi jättäneensä korruptionriskien takia menemättä jollekin markkina-alueelle tai jättäneensä käyttämättä jonkin liiketoimintamahdollisuuden.⁴⁰

Korruption paljastumisen seurauksena rahalliset vahingot voivat olla huomattavat, mutta yrityksen maineen tahriintuminen on suurin ongelma; tutkimuksen mukaan 55 % yritysjohtajista oli sitä mieltä, että pahin seuraus olisi yrityksen maineen kärsiminen. Kun johto ja henkilöstö joutuvat epäsuo- tuisan huomion kohteeksi, asiakkaat ja liikekumppanit ottavat etäisyyttä yritykseen.⁴¹

Vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan noin prosentti yrityksistä oli kohdannut Suomessa *lahjontaa* viranomaisten kanssa asioitaessa ja kolme prosenttia yritysten välisessä yhteistyössä viimeisen kolmen vuoden aikana. Yleisimmin lahjontaa esiintyi rakennusalalla yritysten välisessä yhteistyössä.⁴² Rakennusalan on kansainvälisesti todettu olevan ”lahjusherkinpiä” aloja maankäyttöön liittyvän poliittisen vallan sekä rakennustoimintaan liittyvien suurten taloudellisten intressien johdosta.

Korruptiota mittaavan Transparency Internationalin havaintoindeksissä⁴³ Suomi putosi vähiten korruptoituneiden maiden vertailun ykkösjajalta viidenneksi vuonna 2008. Yritystoiminnan kansainvälisyys kasvattaa todennäköisyyttä, että suomalaiset yritykset joutuvat lahjusvaateita tai korruptiivista hyödyntämisestä sisältäviin tilanteisiin. HEUNin ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2009 tekemän tutkimuksen mukaan Suomessa ja Venäjällä toimivista suomalaisista kuljetusalan yrityksistä käytännössä kaikki olivat kohdanneet lahjusvaatimuksia ja muita korruptiivisia ilmiöitä Venäjällä venäläisten viranomaisten taholta, sen sijaan yksikään ei ollut kohdannut vastaavia ilmiöitä tai vaatimuksia suomalaisten viranomaisten taholta Suomessa.⁴⁴ TI:n loppuvuonna 2008 julkaiseman Bribe Payers' Indexin mukaan venäläiset, kiinalaiset, meksikolaiset ja intialaiset yritykset käyttivät lahjontaa eniten.⁴⁵

⁴⁰ Confronting corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PricewaterhouseCoopers, 2008.

<http://www.pwc.com/gx/en/forensic-accounting-dispute-consulting-services/business-case-anti-corruption-programme.jhtml>

⁴¹ Confronting corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PricewaterhouseCoopers, 2008.

⁴² Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppa-kamari ja Helsingin seudun kauppa-kamari.

⁴³ <http://www.transparency.org/publications/publications>

⁴⁴ Minna Viuhko & Martti Lehti: Korruptio Suomen ja Venäjän rajalla. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 99. Helsinki 2009.

⁴⁵ Korruptiotilannekuva 2009.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/32C5938B27D9A532C2256F9B00566CAE?opendocument>

PricewaterhouseCoopersin kesällä 2009 julkaisemassa USA:n korruptionvastaisen toiminnan tehostamisen vaikutuksia arvioivassa selvityksessä korostetaan, että kasvava korruptionvastainen viranomaistoiminta edellyttää yrityksiltä entistä tehokkaampaa ja systemaattisempaa korruptionvastaista sääntelyä ja itsearviointia. Korruption ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen liittyvän yritysten ja viranomaisten yhteistoiminnan tehostaminen on tärkeää yrityksille korruptiosta koituvien haittojen ja kustannusten minimoimiseksi. Korruptionvastaisten menettelytapojen toteutumiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota myös yrityskauppojen yhteydessä.⁴⁶

Yritystoiminnan kasvaviin uhkiin kuuluu myös *sisäpiiririkollisuus*. Sisäpiiririkollisuuden arvioidaan muuttuneen yhä kansainvälisemmäksi ja rikollisten keinojen entistä monimutkaisemmiksi. Kiellettyjä kauppoja tekevät yhä useammin sijoitustoiminnan ammatillaiset pörssiyhtiöiden ulkopuolella, eivät enää pörssiyhtiöissä työskentelevät varsinaiset sisäpiiriläiset. Lisäksi on mahdollista, että rikollinen osakekauppa on kehittyneiden menetelmien ja entistä pienemmän kiinnijäämisriskin vuoksi luultua laajempaa.⁴⁷

Pörssikurssien ja HEX-indeksin voimakas aleneminen Helsingin pörssissä vuonna 2008 ja vielä tänä vuonna antoi luvan odottaa arvopaperimarkkinarikoksiin liittyvien rikosilmoitusten voimakasta nousua. Arvioitiin yleisesti, että kyse olisi sisäpiiritiedon väärinkäyttämisen tai kurssimanipulaatiotapauksista. Tältä osin arviot eivät ainakaan toistaiseksi ole pitäneet paikkaansa, koska poliisille ei ole tullut tavallista enempää rikosilmoituksia tällaisista rikoksista. Finanssivalvonnalla on ollut huomattavan paljon tutkimuskohteita omissa sisäisissä selvittelyissään, mutta ne eivät ole toistaiseksi johdaneet esitutkintaan.

Monenlainen rikollisuus vaikuttaa yritysten toimintaan *kilpailun vääristymisen* kautta. Pimeän työvoiman käytön ja viennin ja tuonnin väärinkäytösten ohella yritystoimintaan vaikuttavat haitallisesti mm. julkisen rahoituksen käyttöön liittyvät rikokset, kuten avustusrikokset, sekä verorikokset, kirjanpitorikokset ja rekisterimerkintärikokset. Samoin kilpailua vääristävät erilaisten yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän ja rakenteiden puutteiden hyväksikäyttämiset (mm. ns. saattohoito ja yrittäjäpöytätyön hyväksikäyttö).

5.4 Pimeä työvoima

Tuoreimpien selvitysten mukaan kotimaisen harmaan talouden määrä kääntyi rakennusalalla nousuun vuonna 2007 ja salattujen työtulojen arvo rakennusalalla oli yli 500 miljoonaa euroa. Salattuja työtuloista koitui veronmenetyksiä noin 150 miljoonaa euroa. Harmaa talous vaikuttaa myös muiden lakisääteisten velvoitteiden hoitamiseen, kuten sosiaalivakuuttamiseen, jonka tappiot on arvioitu 125 miljoonan euron suuruisiksi. Henkilötyövuosiksi laskettuna piilotyöllisyys oli vuonna 2007 noin 15 000-16 000 henkilötyövuotta, joka vastaa 9 % rakentamisen työvoimasta ja 5 % rakennusalan tuotannosta. Työntekijöiden piilotalous on vain osa harmaasta taloudesta, johon tulee lisäksi lukea myös yrittäjien pimeät tulot ja niistä maksamattomat verot ja työnantajamaksut.

Ulkomainen työvoima muodosti arviolta 20 % rakennustyömaiden kokonaistyötunneista vuonna 2007. Rakennusteollisuuden, Rakennusliiton ja työsuojeluhallinnon havainnot vahvistavat käsitystä ulkomaisen työvoiman ripeästä kasvusta. Ulkomaisen rakennustyövoiman määrä nousi vuonna 2007 30 000 henkilötyövuoteen (20 000 htv 2006). Ulkomainen työvoima tulee pääosin Viirosta, Puolasta ja muista Itä-Euroopan maista. Viranomaisvalvonnan tulosten mukaan lähetettyjen työnte-

⁴⁶ Corruption crackdown: How the FCPA is changing the way the world does business. PricewaterhouseCoopers 2009, suosituksat ks. s 39–42. http://www.pwchk.com/home/eng/forensic_fcpa_corrupt_aug2009.html

⁴⁷ Ratan Parkkonen: Sisäpiiririkollisuus mutkistunut. Taloussanomien 28.4.2007.

kijöiden työsuhteen ehdot ovat puutteellisia palkkauksen, työterveyshuollon ja sosiaalivakuuttamisen osalta ja tapauksiin epäillään liittyvän myös kiskonnan kaltaista työsyryntää.⁴⁸

Ulkomaisten työntekijöiden joukossa Suomeen tulee pimeää työvoimaa erityisesti Baltian maista, eniten Virossa. Muiden uusien EU-maiden, erityisesti Liettuan ja Puolan, osuus Suomessa tavatusta pimeästä ulkomaisesta työvoimasta on ollut kasvussa. Laittoman siirtolaisuuden määrä on niin ikään kasvusuunnassa Suomessa. On havaittu merkkejä sitä, että pimeää työvoimaa tulee entistä enemmän myös EU:n ulkopuolisista maista, toistaiseksi vielä eniten lähialueilta, mutta myös Kaukoidästä.

Pimeän työvoiman käyttäminen aiheuttaa paitsi valtiolle verotulojen menetyksiä myös lukuisia haittoja yrityksille ja markkinoille. Epäasianmukaiset työn tuotantorakenteet, yritysten velvoitteiden laiminlyönnit sekä normien noudattamisesta tinkiminen vaikeuttavat alalla toimivien muiden yritysten mahdollisuuksia toimia rehellisesti. Pimeän työvoiman käyttö vaikuttaa maksettaviin palkkoihin ja houkuttelee myös rehellisiä yrittäjiä toimimaan harmaalla alueella. Mikäli harmaaseen talouteen liittyvää rikollisuutta ei tehokkaasti ehkäistä, myös pimeän työvoiman käytöstä voi kehittyä vakiintunut käytäntö.

Lisäksi pimeän työvoiman käyttö aiheuttaa menetyksiä myös vakuutusyhtiöille, kun lakisääteiset vakuutukset laiminlyödään järjestelmällisesti. Työntekijöiden lakisääteinen tapaturmavakuutus ja työeläkevakuutus jätetään ottamatta, tai niiden maksujen perusteina olevat tiedot ovat perättömiä. Väärinkäytöksillä on vaikutusta eläkevarojen riittävyyteen, lisäksi yhteiskunta joutuu rahoittamaan enemmän sosiaaliturvaa. Samoin kilpailu vääristyy erityisesti työvoimavaltaisilla aloilla. Vuoden 2005 alusta rikoslain 29 lukuun on lisätty työeläkevakuutuspetos-rikosnimike, jota ei välttämättä tunneta eikä tunnisteta riittävästi harmaan talouden jutuissa. Eläkevakuutusyhtiöiden ilmoitusaktiivisuuden voidaan arvioida olevan verraten alhainen.

Pimeää työvoimaa välittävien ja käyttävien yritysten henkilöstön ja ulkopuolisen työvoiman puutteellinen ammattitaito, yritysten laiminlyönnit, kuten työturvallisuudesta sekä standardien ja normien noudattamisesta tinkiminen, ja kytkökset muuhun rikolliseen toimintaan aiheuttavat yritystoiminnalle laaja-alaisia turvallisuusriskejä. Riskit koskevat yhtä hyvin henkilö-, toimitila- ja tietoturvallisuutta kuin toiminnankin turvallisuutta.

Vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä 80 prosenttia ei ollut kohdannut toimialallaan pimeää työvoimaa. Toimialakohtaiset vastaukset erosivat selvästi toisistaan. Yleisintä pimeän työvoiman käyttö on vastausten perusteella rakennusala, jolla toimivista yrityksistä yli 40 prosenttia ilmoitti havainneensa pimeää työvoimaa toimialallaan. Osuus oli kuitenkin laskenut selvästi vuonna 2005 toteutetusta tutkimuksesta, jolloin pimeää työvoimaa ilmoitti havainneensa 58 prosenttia yrityksistä. Myönteinen kehitys saattaa johtua rakennusalan tehostuneesta toiminnasta pimeän työvoiman käytön vähentämiseksi sekä vuoden 2007 alusta voimaan tulleen tilaajavastuulain (tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annettu laki 1233/2006) asettamista velvoitteista.⁴⁹

Pimeän työvoiman hankinta ja käyttö liittyvät vahvasti järjestäytyneeseen ja ammattimaiseen rikollisuuteen. Esimerkiksi rakennusalan aliurakoinnit ja siivousala ovat rikollisryhmien kiinnostuksen

⁴⁸ Talousrikollisuuden tilannekuva I/2009, Rakennusalan harmaa talous ja talousrikollisuus – mahdollisuuksia toimialan ongelmien pienentämiseksi.

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%C3%B6markkinat/Harmaan+talouden+torjunta/Talousrikollisuuden+tilannekuva+I-2009/>

⁴⁹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

kohteina. Perinteisen järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan kytkeytyy harmaata taloutta ja talousrikoksia, joiden toteuttamisesta vastaavat erikoistuneet järjestäytyneet rikollismuodostelmat.

5.5 Yritystoiminnan häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus

Kauppaa ja tiettyjä tuotannonaloja koskettaa *ääri- ja yhdenasianliikkeiden toiminta*, jonka tavoitteena on vaikuttaa kuluttajien käyttäytymiseen ja häiritä liiketoimintaa. Tällaisissa tapauksissa liiketilat, tuotteet sekä yritysten henkilöstö ja heidän omaisuutensa voivat joutua mielenilmausten ja vahingontekojen kohteiksi. Esimerkiksi eläinten oikeuksien puolesta kampanjointi on jatkunut niin turkisalaa kuin lääketieteellisuuttakin kohtaan.

Nykyisin ääriliikkeiden toiminnalle ominaista on suunnitelmallisuus, kansainvälinen verkostoituneisuus, tehokas organisoituminen ja asiantuntemuksen hyödyntämiseen perustuva tietoisuus lainsäädännön tarjoamista mahdollisuuksista ja yksilön oikeuksista oman asian edistämiseksi. Ilmasto- ja muut ympäristökysymykset sekä ydinvoimaan ja ydinpolttoaineen jatkokäsittelyyn ja varastointiin liittyvät ongelmat säilyvät edelleen aktivismin keskeisinä teemoina. Varteenotettavimpia uhkia mainituilla toimialoilla toimivien yritysten ja tutkimuslaitosten osalta on mm. merkittävien taloudellisten vahinkojen aiheuttaminen pitkäaikaisella tai tehokkaasti kohdennetulla kansalaistottelemattomuuskampanjalla.

Suojelupoliisin tietojen mukaan elintarviketeollisuudessa tänä vuonna ilmenneiden lasinsirutapausten tutkinnassa ei ole toistaiseksi ilmennyt minkäänlaisia viitteitä siitä, että kyseinen toiminta olisi ollut järjestäytyntä tai että sen taustalla olisi ollut jonkinlainen ääriliike tai muu ryhmittymä. Mahdollisuutta tämänkaltaisen toiminnan esiintymiseen tulevaisuudessa ei kuitenkaan voida täysin sulkea pois.

Tahallista *perättömän tiedon* levittämistä yrityksestä häirintämielessä oli vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan edellisen kolmen vuoden aikana kohdannut noin neljännes yrityksistä. Ongelma kohdistuu erityisesti pieniin yrityksiin, useimmin rakennusalalla ja kaupan ja palvelun aloilla.⁵⁰

5.6 Terrorismi

Suomessa ja ulkomailla toimiviin suomalaisiin yrityksiin kohdistuvaa terroritekojen uhkaa voidaan suojelupoliisin mukaan pitää tällä hetkellä vähäisenä. Suomalaisyrityksiä toimii kuitenkin sellaisissa maissa ja alueilla, joissa terrori-iskujen todennäköisyys on huomattavan suuri. Vaikka Suomi tai suomalaiset yritykset tai henkilöt eivät ole tällaisilla alueilla tehtyjen iskujen kohteita, tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että suomalaiset yritykset tai henkilöt kärsisivät vahinkoja joitakin muita maita vastaan suunnatuissa iskuissa.

Myös ulkomaisia yrityksiä vastaan tehtävien terroritekojen mahdollisuutta Suomessa voidaan pitää pienenä. Suomessa toimiviin ulkomaisiin tai monikansallisiin yrityksiin kohdistuva uhka seurailee nykyisin käynnissä olevien konfliktien sekä maailmantilanteen kehittymistä. Esimerkiksi äärisunnallinen al-Qaida-verkosto on nimennyt kohteikseen sellaisia valtioita, joiden se on katsonut osallistuvan Yhdysvaltojen johtamaan hyökkäykseen islamilaisia maita vastaan erityisesti Irakissa ja Afganistanissa.

Rahanpesulain mukaisilla ilmoitusvelvollisilla on terrorismin rahoitusta epäiltäessä samat velvoitteet kuin epäilyttävien liiketoimien yhteydessä. Toisin kuin rahanpesu, terrorismin rahoittaminen

⁵⁰ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

voi kuitenkin tapahtua myös laillisesti hankituilla varoilla. Ilmoitusvelvolliset joutuvatkin selvittämään epäilyttävien liiketoimien yhteydessä myös liiketoimeen sisältyvien varojen kohdetta. Terrorismin rahoitusta koskeneet ilmoitukset ovat koskeneet pääasiassa YK:n finanssipakotteiden kohteena olevia henkilöitä.⁵¹

5.7 Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa

Rikostorjunnan kansainvälisillä yhteistyöfoorumeilla, kuten Europolissa, on korostettu *vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ennaltaehkäisy*n merkitystä, sillä järjestäytyneen rikollisuuden vahva kansainvälisyys ja kyky hyödyntää laillisen talouden päivittäisiä toimintoja tekevät sen etenemisestä varteenotettavan uhkan. Ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisy kuuluu olennaisena osana myös yrityksen turvallisuusjohtamiseen.

Taluskriisistä johtuva yritysten ahdinko voi helpottaa järjestäytyneen rikollisuuden pääsyä osaksi laillisia liiketoimintarakenteita: aiemmin moitteettomasti toimineiden yritysten maksuvaikeudet voivat johtaa esimerkiksi hinnoiltaan kovin edullisiin yrityskauppoihin. Laillisten rakenteiden kautta rikostaustaisten vaikutusmahdollisuudet poliittis-taloudelliseen päätöksentekoon vahvistuvat.

Erityisen huolestuttavaa Europolinkin mukaan on, jos lähes kokonaiset toimialat päätyvät järjestäytyneessä rikollisuudessa toimivien käsiin. Kun tällainen toimiala tarjoaa palveluitaan, asiakkailta on käytännössä vain korruptio- tai maineriskille alttiita yhteistyövaihtoehtoja.

Rikolliset voivat käyttää laillisia toimintoja hyväkseen missä tahansa rikoksenteon ja siitä saadun voiton hyödyntämisen vaiheessa. Hyödynnettävä taho voi olla yhtä hyvin tietämätön asiasta kuin toimia myötävaikuttajana, ja myös itse rikollinen voi toimia laillisessa roolissa. Kansainvälisten rikostiedustelutietojen mukaan merkittävät kansainvälisesti toimivat rikollisorganisaatiot pyrkivät kasvattamaan vaikutusvaltaansa laillisten rakenteiden puitteissa.

Järjestäytyneet rikollisuus hyödyntää laillista liiketoimintaa rikollisen toimintansa tukemisessa ja toteuttamisessa esimerkiksi rahan kätkenä ja pesussa. Useilla toimialoilla on havaittu *järjestäytyneen rikollisuuden tunkeutuminen lailliseen liiketoimintaan*. Rikolliset ovat mukana esimerkiksi rakennus-, telakka-, siivous- ja ravintola-alan yrityksissä tai alihankkijoissa. Useilla rikollisryhmillä on tiiviit yhteistyösuhteet esimerkiksi Viron järjestäytyneeseen rikollisuuteen, jonka edustajat pystyvät toimittamaan mm. pimeää virolaista ammattityövoimaa rikollisryhmien yritystoiminnan tarpeisiin. Ryhmien kiinnostus rakennusalan aliurakointia kohtaan antaa aiheita ennakoita, että rikollisryhmien jäsenten muodollisesti lailliseen yritystoimintaan kytkeytyy myös rakennusalalle tyypillisiä talousrikollisuuden muotoja, kuten kuittikauppaa, veropetoksia sekä lyhyen elinkaaren yhtiöiden ja pimeän työvoiman välittämistä ja hyväksikäyttöä. Järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuspiirissä olevat yritykset toimivat myös kuittikauppiaina sekä rahanpesun väylinä.

Rahanpesuilmoitusten lukumäärä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Rajat ylittävän ja teknisiä apuvälineitä hyödyntävän rahanpesurikollisuuden torjunnassa viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten reaaliaikaisen yhteistyön tärkeys korostuu. Rahanpesulain säännökset asiakkaiden tuntemisesta ja asiakassuhteen jatkuvasta seurannasta edellyttävät ilmoitusvelvolliselta riittäviä toimintamalleja ja menetelmiä havaitakseen toimintaansa ja asiakkaisiinsa liittyvät rahanpesun ja terrorismin ra-

⁵¹ Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2008.

[http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202008/\\$file/RAP_Vuosikertomus%202008.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202008/$file/RAP_Vuosikertomus%202008.pdf)

hoituksen riskit. Keskeisimmät säädökset ja ohjeet ovat saatavissa rahanpesun selvittelykeskuksen Internet-sivuilta <http://www.rahanpesu.fi/>.⁵²

Ahdingossa olevat yritykset saattavat laillisten rahoitusmahdollisuuksiensa kavennuttua turvautua hämäristä lähteistä tarjolla olevaan rahanpesun tarkoituksia palvelemaan lisärahoitukseen ja altistua näin kiristykselle.

Merkittävimmät rikollisryhmät hyödyntävät laillisen liike-elämän tavoin jatkuvasti entistä laajemmin ja tehokkaammin myös *tietoverkkojen* tarjoamia mahdollisuuksia. Jo nyt järjestäytyneet rikollisryhmät ovat mukana esimerkiksi Internet-kaupankäynnissä.

Järjestäytyneet rikollisryhmät osaavat käyttää tehokkaasti hyväkseen yritystoimintaan ja verotukseen liittyvän viranomaisvalvonnan ja lainsäädännön heikkouksia ja aukkoja. Järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenten on havaittu kaapanneen useita lepääviä yrityksiä vaihtamalla yrityksiin vastuushenkilöt ja ottamalla hallituksen jäseniksi bulvaanhenkilöitä; on aiheellista epäillä, että tämänkaltaisten yritysten toiminnassa tehdään tilauspetoksia ja harjoitetaan verovalvonnan ulkopuolella olevaa rakennustoimintaa.

Julkisen vallan toteuttamiin ja suunnittelemiin elvytystoimiin liittyy myös riski, että laillisesti toimivien yritysten toimintaedellytykset ja moraalit heikkenevät. Esimerkiksi arvonalisäveron korottaminen saattaa tietyillä toimialoilla lisätä ohimyyntin houkuttelevuutta ja tätä kautta pimeiden palkkojen maksua, mikä heikentää laillisesti toimivien kilpailuasemaa edelleen. Heikentynyt liiketoimintamoraali voi saada yritykset turvautumaan korruptiivisiin toimintatapoihin kuten hankintamennettelyistä päättävien lahjontaan.

Huume- ja ryöstörikollisuustaustaisten tekijöiden epäillään tekevän aikaisempaa enemmän talousrikkoksia ja kytkeytyvän muutoinkin harmaan talouden toimijoihin. Liiketoimintakieltoon määrätyt käyttävät heitä, kuten myös muita tahoja bulvaaneina, jatkaessaan yritystoimintaa. Liiketoimintakieltojärjestelmä on silti osoittautunut tehokkaaksi keinoksi talousrikollisten toiminnan jatkamisen torjunnassa. Osa kieltoon määräytyistä on siirtynyt Viroon ja myös muihin maihin. Talouden lama on vaikeuttanut heidän toimintaansa Baltiassa, kuten myös muualla.

Pimeän työvoiman käyttäminen kuuluu yrityksiin kohdistuvan ja niissä toteutettavan rikollisuuden kasvaviin ilmiöihin. Pimeän työvoiman järjestäminen – erityisesti ulkomaisen pimeän työvoiman vuokraaminen – kuuluu olennaisena osana myös suomalaisten järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaan ja luo tilaisuuksia rikollista toimintaa tukevien tietojen ja mahdollisuuksien hankkimiseen henkilöstöä hyödyntämällä. Vastaavasti myös harmaan talouden alueella toimivilla sopimus-kumppaneilla on havaittu yhteyksiä järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan, jossa yritystoiminnassa tarjoutuvia mahdollisuuksia hyödynnetään aktiivisesti.

Logistiikkatoimintoja hyödyntävässä ja niihin kohdistuvassa suurimittaisessa *salakuljetus- ja omaisuusrikollisuudessa* tekijöinä ovat usein kansainvälisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät. Rikostiedustelutietojen mukaan rikollisia moottoripyöräjäengejä on mukana esimerkiksi logistiikka-toimintoja ja rakennusalaan koskevassa petos-, murto- ja varkausrikollisuudessa. Liigojen organisoimien varkauksien takana on ollut myös logistiikkayritysten henkilökuntaa.

Kuljetusketjua ja sen kattavuutta voidaan hyödyntää anastetun tavaran kuljetuksessa ja jakelussa sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Logistiikkayrityksellä ei ole oikeutta tarkastaa, mitä kuljetettavana oleva tavara on, vaan sen on luotettava lähettäjän antamiin tietoihin. Sähköisen kaupankäyn-

⁵² Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2008.

nin kasvu ja sen seurauksena lisääntyvä kaupankäynnin määrä ja nopeus lisäävät logistiikkaratkaisuihin liittyviä haasteita. Rikolliset pyrkivät hyödyntämään muun muassa pikarahtipalveluita.

Suomessa pienten yritysten suuri määrä lisää logistiikkasektorin haavoittuvuutta. Suomi on maantieteellisen asemansa vuoksi keskeinen alue erityisesti Venäjän ja EU:n välisessä tavaraliikenteessä. Venäjän vienti- ja tuontitoiminta on Suomessa yhä enemmän pienten venäläistaustaisten huolintayhtiöiden hallussa. Järjestäytyneiden rikollisten omistamien tai vaikutusvallan piiriin kuuluvien rahtiyritysten arvioidaan hoitavan huomattavan osan EU:n ja Venäjän välisestä rahtiliikenteestä. Tullimenettelyissä ilmenevien väärinkäytösten yhteydessä havaitaan usein yhteyksiä huolintasektorilla vaikuttavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Huolintatoiminnan kilpailutilanne voi vääristyä ja yritysmoraali kärsiä, mikäli huolintayritykset edistävät omalla toiminnallaan esimerkiksi viennin kaksoislaskutusta.

Kansainvälisen kaupan vienti-, tuonti- ja kauttakulkumenettelyihin liittyvä talousrikollisuus vääristää kilpailua. Epäselvyydet voivat liittyä rikolliseen toimintaan, joka suuntautuu joko yhteisön ulkopuolista valtiota, kuten Venäjää, tai EU:n sisämarkkinoita kohtaan. Käytännössä kyse on rakenteellisista, vakiintuneeseen kauppatapaan liittyvistä ilmiöistä, joihin kuuluu myös laajamittainen verokeitaisiin perustettujen välittäjäyhtiöiden hyödyntäminen veroluonteisten maksujen välttämiseksi. Toimintaan sisältyy myös korruptioriskejä.

Logistiikkaa hyödyntävä rikollisuus liittyy kiinteästi myös kilpailua vääristäviin viennin ja tuonnin väärinkäytöksiin. Vaikka perinteinen suurimittainen ammattimainen alkoholin salakuljetus on käytännössä lähes loppunut, monet aikaisemmin tällä sektorilla toimineet rikollisryhmät ovat jatkaneet toimintaansa savukesalakuksessa. Savukkeiden takavarikot ovatkin jatkaneet voimakasta kasvuaan. Erityisesti savukkeiden tuonti edullisemmän hintatason valtioista edelleen myytäväksi on muuttunut organisoiduksi toiminnaksi, jolla on yhteydet Venäjän ja Viron järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Ennustettavissa on, että alkoholin salakuljetus jatkuu vähäisenä ja savukkeiden salakuljetus suurimittaisena.

Salakuljetusta tapahtuu usein lailliseen yritystoimintaan liittyvien kuljetusten yhteydessä. Liikenteen kasvu ja logististen ratkaisujen monimutkaistuminen tukevat myös salakuljetusta. Maahan laittomasti tuodun tavaran varastoinnissa erilaiset logistiikkakeskukset voivat tietämättään joutua laitoman toiminnan hyödyntämiksi. Erityisesti uudet kuljetusreitit Euroopan yhteisön sisäliikenteessä ja yhteisön ulkopuolisiin kolmansiin maihin luovat uusia mahdollisuuksia laittomalle toiminnalle.

Tuotevääreännösten levittäminen lailliseen kauppaan on nykypäivänä keskeinen immateriaalirikosten toteuttamistapa. Immateriaalirikosten toteuttamiseen tähtäävä laiton liiketoiminta ja talousrikollisuus ovat voimistuvia uhkia, koska Suomen lähialueilla sijaitsee merkittäviä tuotevääreännösten lähtö- ja markkina-alueita. Myös Internetissä tuotevääreännöksiä voi kaupata anonyymisti, mikä tekee ongelmasta haastavan. Tuotevääreännöksestä koituvat uhkat liittyvät erityisesti vääreennettyjen tuotteiden, kuten lääkevääreännösten ja vääreennettyjen koneiden ja laitteiden, henkeen ja terveyteen kohdistuvana vaarallisuutena mutta myös laillisen tuotannon kärsimisiin tappioihin.

Tuotevääreännösten levittäminen ja valmistaminen kytkeytyvät entistä vahvemmin rajat ylittävään järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Todennäköistä on lisäksi, että Suomen merkitys vahvistuu Kiinasta ja muualta Kaukoidästä Venäjälle suuntautuvassa tuotevääreännösten salakuljetuksessa ja välivarastoinnissa. Erityisesti Kiinan voimakkaasti kasvava tuotevääreännösriskollisuus on kasvava uhka myös suomalaisille laatutuotteille.

5.8 Toimenpiteet tuotantoa ja toimintaa vaarantavan rikollisuuden ehkäisemiseksi

Henkilöstön ja sopimuskumppaneiden asema on erityisen keskeinen ehkäistäessä tuotantoon ja toimintaan kohdistuvia rikoksia sekä yritysten rikollista hyväksikäyttöä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää henkilöstön rekrytoinnin turvallisuustekijöihin, hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja johtamiseen, alihankinnan ja muun ulkopuolisen työvoiman turvallisuuteen sekä pimeän työvoiman käytön ehkäisemiseen.

Yrityksen johdon ja muun *henkilökunnan turvallisuustietoisuuden* ylläpito tulee huomioida riittävän tehokkaasti; samoin turvallisuuskoulutukseen ja tiedottamiseen panostaminen on tärkeää. Yrityksille tulisi myös laatia selkeät ohjeet rikosturvallisuudesta huolehtimista sekä niitä tilanteita varten, joissa yritys epäilee joutuneensa väärinkäytöksen tai rikoksen kohteeksi.

Tätä nykyä tietoturvaluus on kiinteä osa yritysturvallisuutta. Tietoturvaluutta voidaan edistää sisällyttämällä tietoturvaluuden hyvien käytäntöjen edellyttämät toimenpiteet toiminta- ja työohjeina yrityksen toiminnan ohjaus-, johtamis- ja laatu järjestelmään.

Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisessa on olennaista arvioida ja hallita riskejä, jotka liittyvät lainsäädännön rikosten tekemistä helpottaviin ulottuvuuksiin (crime proofing). Myös järjestäytyneen rikollisuuden leviämistä ennalta ehkäisevien toimintamallien ohjeistamista tulisi harkita. Esimerkiksi arvokuljetusryöstöjen ennalta estämiseksi yhteistyötä eri osapuolten sekä viranomaisten välillä on tehostettu. Maksukorttirikollisuuden vähentämiseksi on puolestaan lisätty asiakkaiden tietoisuutta riskeistä sekä parannettu asiakkaiden valmiuksia uhriutumisen välttämiseksi. Erityisesti maksukorttirikollisuuden torjumisessa tarvitaan myös jatkuvaa päivittäistä yhteistyötä finanssialan, kaupan ja eri maiden poliisiviranomaisten välillä. Lisäksi teknisten valmiuksien kehittäminen on tärkeää. Erityisesti harmaan talouden ja pimeän työvoiman ehkäisemisessä valvontatoimenpiteitä tulisi hyödyntää entistä tehokkaammin.

Lainsäädännön merkitystä rikollisen toiminnan kannalta tulisi tarkastella useista eri näkökulmista: rikollista toimintaa mahdollistavien ominaisuuksien, rikosten selvittämisen ja rikosvastuun toteutumisen sekä seuraamusten täytäntöönpanon osalta. Sääntely vaikuttaa usein viranomaisten väliseen yhteistyöhön, jota ei lainsäädännöllä tarpeettomasti tule hankaloittaa. Esimerkiksi harmaan talouden torjunnan näkökulmasta sekä säännöstöä että viranomaistoimintaa voidaan pitää hajanaisena.

Viranomaisten toimintamahdollisuuksien edelleen kehittäminen on välttämätöntä yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden ehkäisemiseksi. Valtioneuvoston periaatepäätökseen perustuvan talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämistä koskevan torjuntaohjelman 2006–2009 yhtenä tavoitteena on talousrikoksiin liittyvien viranomaisten toimintaedellytysten ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen. Liiketoimintaan kohdistuvan ja sitä hyödyntävän rikollisuuden koveneminen ja kansainvälistyminen edellyttää, että lainsäädäntöä kehitetään harmaan talouden ja talousrikollisuuden jatkuvasti uudistuvien rikoksetekotapojen torjumiseksi sekä rikosprosessin ja seuraamusjärjestelmän vaikuttavuuden varmistamiseksi. Yhteistyössä on myös pyrittävä ennakoimaan ja ottamaan huomioon yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden uudet tekotavat ja ilmiöt. Olenainen osa yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden torjuntaa on eri tahojen välisen tiedottamisen sujuvuus sekä siitä huolehtiminen, että viranomaisten tiedonsaantioikeudet ja valvonta ovat riittäviä.

Kansainvälistä yhteistyötä ja valvontaa on kehitettävä esimerkiksi siten, että selvitetään mahdollisuudet laajemman, esimerkiksi EU-alueella voimassa olevan liiketoimintakiellon aikaansaamiseen. Lainsäädännön tasolla on huolehdittava riittävästä toiminta- ja tiedonvaihtokeinoista sekä valvonnasta myös rajat ylittävissä tilanteissa. Sekä viranomaisten että mahdollisuuksien mu-

kaan myös yrityssektorin on pyrittävä hyödyntämään ulkomaisia ja kansainvälisiä kokemuksia rikoksantorjunnasta ja tiedonkeruusta.

Logistiikka-alan muuttuva toimintaympäristö asettaa haasteita alaan kohdistuvalle valvonnalle. Alalla on syytä kiinnittää erityistä huomiota rikostorjunnan toimintamallien hahmottamiseen sekä yritysten että viranomaisten keskuudessa.

Yrityksillä on syytä olla käytössään riittävät toimenpideohjelmat *korruptioriskin* varalta. Korruption vastaisesta ohjelmasta tulisi tiedottaa, jotta työntekijät tietävät ohjelmasta ja ymmärtävät, että rikkomuksista seuraa rangaistus. Ennakoiva varautuminen ja riskien etukäteinen arviointi voivat auttaa toteutuvien riskien hallinnassa.⁵³

Vakuutusyhtiöiden oma tutkintatoiminta on tärkeä *vakuutusrikostorjunnan* väline, jolla lisätään kiinnijäämisriskiä, vähennetään rikollisen toiminnan houkuttelevuutta, saadaan tietoa rikosentekomahdollisuuksien vähentämiseksi sekä hankitaan perusteet väärinkäytösten ilmoittamiseksi poliisille. Myös muilla aloilla alakohtaiset turvallisuustoiminnot ovat keskeisessä asemassa alansa rikosturvallisuuden perustaksi tarvittavan tiedon hankinnassa ja hyödyntämisessä.

Elinkeinoelämän rakennemuutokseen liittyvä alihankintajärjestelyjen voimakas lisääntyminen ja niihin kytkeytyvän talousrikollisuuden ja harmaan talouden kasvu on Suomessa näyttäytynyt erityisesti rakennusosalalla. Laajamittaiseen alihankinnan lisääntymiseen liittyvät lieveilmiöt tulisi huomioida talousrikollisuuden torjuntamenetelmien suunnittelussa ja kohdentamisessa.

Suomessa on pitkään keskusteltu käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä, jonka avulla vastuu arvonlisäveron suorittamisesta siirtyisi urakointiketjun yläpäähän. Järjestelmää on vastustettu mm. sen vuoksi, että byrokratian lisäys haittaisi myös rehellisiä yrityksiä ja lisäisi rakentamisen kustannuksia. Nykyisen järjestelmän voi kuitenkin arvioida jättävän petosrikollisuudelle huomattavan paljon suotuisia mahdollisuuksia; arvonlisäverojen palautusmekanismi saattaa houkutella sekä laiminlyömään verojen maksamista että nostamaan perusteettomia palautuksia.

⁵³ Confronting corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PricewaterhouseCoopers, 2008.

6 Lähdetahot ja lähteet

Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet

Akava ry

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Finanssialan Keskusliitto

Finanssivalvonta

Finnsecurity ry

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Keskuskauppakamari

- **Yritysten rikosturvallisuus 2008. Riskit ja niiden hallinta.** Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, huhtikuu 2008.

http://www.kauppakamari.fi/kkk/ajankohtaista_piilokansio/fi_FI/yritysturvallisuus_2008/file/s/74937067957584427/default/yritysturvallisuusselvitys2008%5B1%5D.pdf

- **Avainhenkilöriskit. Ohjeita Avainhenkilöriskien hallintaan 2006.**

Keskusrikospoliisi

- **Keskusrikospoliisin uhka-arviot** Europolia, PTR-viranomaisia ja kotimaisia lainvalvontaviranomaisia varten aineistoineen

- **Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomukset,**

<http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/5ACA47DAF80733D5C2257057003F5BE4?opendocument>

Oikeusministeriö/Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

- **Rikollisuustilanne 2007.** Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. OPTL:n tutkimuksia 238. <http://www.optula.om.fi/44467.htm>

- OPTL:n julkaisut ks <http://www.optula.om.fi/2662.htm>

Sisäasiainministeriö/Pelastusosasto

Suojelupoliisi

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK

Suomen Kaupan Liitto

Suomen Vartioliikkeitten Liitto ry

Suomen Yrittäjät

Tullihallitus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke

- **Talousrikollisuuden tilannekuvaraportit**

Muut lähteet

Confronting corruption: The business case for an effective anti-corruption programme.

PricewaterhouseCoopers, 2008.

<http://www.pwc.com/gx/en/forensic-accounting-dispute-consulting-services/business-case-anti-corruption-programme.jhtml>

Corruption crackdown: How the Foreign Corrupt Practices Act is changing the way the world does business. PricewaterhouseCoopers, 2009.

http://www.pwchk.com/home/eng/forensic_fcpa_corrupt_aug2009.html

European Law Enforcement Cooperation.

<http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=> .

Garland David: The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society, University of Chicago Press 2002.

Hankilanoja Arto: Talousrikostorjunnan responsiivisuus. Elinkeinoelämän turvallisuusodotukset talousrikollisuuden torjunnassa. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 2001.

Jokinen Anne, Häyrynen Janne, Alvesalo Anne: Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poli-

siammattikorkeakoulu, tiedotteita 19/2002.

Kivistö Mika: Maantiekuljetuksiin kohdistuva kuljetusrikollisuus. Tutkielma koulutuskeskus Dipolin turvallisuusjohdon koulutusohjelmassa, 2003.

Lehti Martti: Ryöstörikoskatsaus 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 83. Helsinki 2008.

Anja Lohiniva, Vesa Muttilainen: Vakuutusala petosten kohteena, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja, 2009.

OCTA 2008. EU Organised Crime Threat Assessment. Europol 2008.

[http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA2008.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA2008.pdf)

Parkkonen Ratan: Sisäpiiririkollisuus mutkistunut. Taloussanomat 28.4.2007.

Pk-yritysten tietoturvakysely 2006. Kauppa- ja teollisuusministeriö.

[http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/E546D8A775141F0AC225727B003E0AE9/\\$file/Pk-yritystentietoturvakysely.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/E546D8A775141F0AC225727B003E0AE9/$file/Pk-yritystentietoturvakysely.pdf)

Savolainen Jukka: Naisyrittäjät rikosten kohteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 60, Helsinki 2004.

Talousrikollisuuden tilannekuva I/2009. Rakennusteollisuus RT.

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%C3%B6markkinat/Harmaan+talouden+torjunta/Talousrikollisuuden+tilannekuva+1-2009/>

Technical Research Institute of Sweden.

<http://www.sp.se/en/Sidor/default.aspx>

Transparency International, havaintoindeksi.

<http://www.transparency.org/publications/publications>

Turvallisuus-lehti 1/2006.

Työolobarometri - lokakuu 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 33/2009.

http://www.tem.fi/index.phtml?C=91322&product_id=191&s=2684

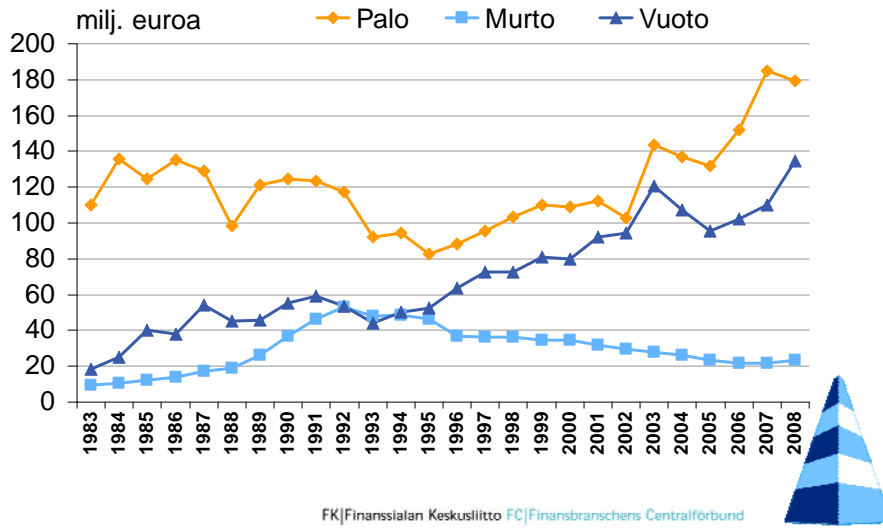
Viestintävirasto. Tietoturvakatsaukset 1/2008 ja 2/2008, CERT-FI.

<http://www.cert.fi/katsaukset/2009.html>

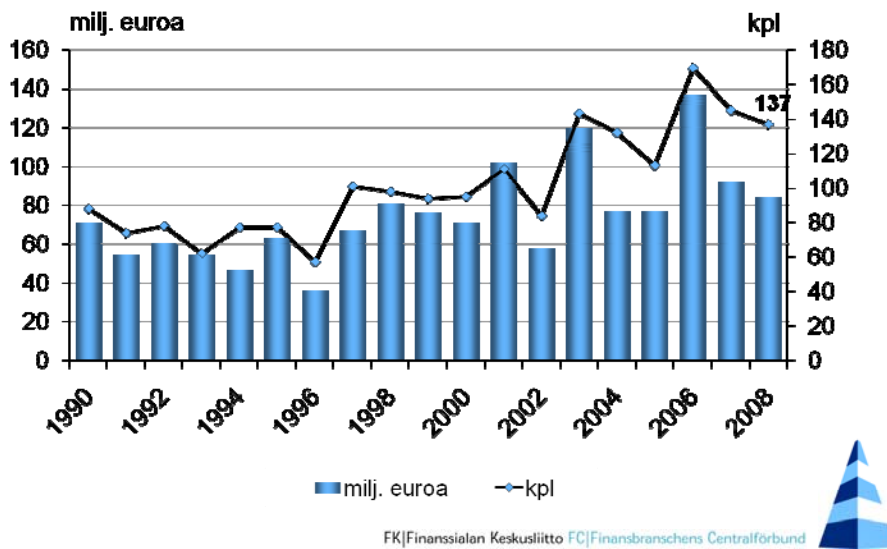
Viuhko Minna, Lehti Martti: Korruptio Suomen ja Venäjän rajalla. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 99, Helsinki 2009.

Liitetilastoja

Palo-, murto- ja vuotovahingot 1983-2008

Suurpalot 1990-2008 (kpl, milj. euroa)

Kaikki poliisin tietoon tulleet varkaus- ja näpistysrikokset 1998–2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 tammi- elokuu
Törkeä varkaus	3 228	3 041	3 935	2 550	2 439	2 128	2 061	2 044	1 842	1 931	1 904	1 396
Varkaus ja näpistys yhteensä	162 441	167 333	171 933	160 785	162 500	161 206	150 077	140 708	134 119	133 599	135 564	92 875
Varkausrikosten yritykset	17 518	17 688	17 565	15 004	14 407	14 187	12 082	10 576	9 568	9 642	9 126	5 789
Varkausrikokset yhteensä	183 187	188 062	193 433	178 339	179 346	177 521	164 220	153 328	145 529	145 172	146 594	100 060

Myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset (törkeä varkaus, varkaus, näpistys ja niiden yritykset) 1998–2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 tammi- elokuu
Törkeä varkaus	16	321	1 240	68	122	5	8	11	6	11	17	10
Varkaus ja näpistys yhteensä	37 507	38 149	40 488	40 688	42 361	44 170	42 125	43 079	43 268	44 086	47 458	34 541
Varkausrikosten yritykset	1 123	1 127	1 262	1 174	1 155	1 291	1 219	1 192	1 201	1 216	1 352	918
Varkausrikokset yhteensä	38 646	39 597	42 990	41 930	43 638	45 466	43 352	44 282	44 475	45 313	48 827	35 469
<i>Myymälöihin kohdistuneet kaikista %</i>	21	21	22	24	24	26	26	29	31	31	33	35

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, syyskuu 2009.

Liikkeeseen murtautumalla tehdyt varkausrikokset (törkeä varkaus, varkaus ja näpistys sekä niiden yritykset) 1998–2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 tammi- elokuu
Törkeät varkaudet liikkeeseen murtautumalla	732	467	416	305	289	322	194	186	182	166	205	107
Varkaudet ja näpistykset liikkeeseen murtautumalla	8 609	7 754	7 073	5 739	4 862	4 365	3 637	3 094	2 989	3 141	3 142	2 059
Törkeän varkauden, varkauden ja näpistyksen yritykset liikkeeseen murtautumalla	2 920	2 685	2 331	1 928	1 736	1 594	1 244	1 005	986	1 030	1 061	688
Törkeät varkaudet, varkaudet ja näpistykset liikkeeseen murtautumalla sekä niiden yritykset yhteensä	12 261	10 906	9 820	7 972	6 887	6 281	5 075	4 285	4 157	4 337	4 408	2 854
<i>Kaikki törkeät varkaudet, varkaudet ja näpistykset sekä niiden yritykset yhteensä</i>	<i>183 187</i>	<i>188 062</i>	<i>193 433</i>	<i>178 339</i>	<i>179 346</i>	<i>177 521</i>	<i>164 220</i>	<i>153 328</i>	<i>145 529</i>	<i>145 172</i>	<i>146 594</i>	<i>100 060</i>
<i>Liikkeeseen murtautumalla kaikista %</i>	<i>6,7</i>	<i>5,8</i>	<i>5,1</i>	<i>4,5</i>	<i>3,8</i>	<i>3,5</i>	<i>3,1</i>	<i>2,8</i>	<i>2,9</i>	<i>3,0</i>	<i>3,0</i>	<i>2,9</i>

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, syyskuu 2009.

Kaikki poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset 1998–2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 tammi- elokuu
Törkeä vahingonteko	205	236	275	238	427	229	230	225	234	208	240	132
Vahingonteko	36 441	39 035	43 448	40 163	38 895	40 194	41 003	40 194	38 653	42 677	44 179	27 211
Lievä vahingonteko	5 135	5 667	6 765	7 017	7 014	7 991	8 988	9 970	9 563	11 059	12 170	7 359
Vahingontekorikosten yritykset	0	0	0	0	0	7	14	13	13	25	58	32
Vahingontekorikokset yhteensä	41 781	44 938	50 488	47 418	46 336	48 421	50 235	50 402	48 463	53 969	56 647	34 734

Vahingonteko yleisellä paikalla liikekeskuksessa 1998–2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 tammi- elokuu
Törkeä vahingonteko	10	6	7	15	9	9	3	3	3	3	3	3
Vahingonteko	4 039	3 899	3 847	3 293	2 906	2 686	2 257	1 920	1 556	1 431	1 409	844
Lievä vahingonteko	496	470	565	544	491	540	505	486	371	406	389	226
Vahingontekorikosten yritykset	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vahingontekorikokset yhteensä	4 545	4 375	4 419	3 852	3 406	3 235	2 765	2 409	1 930	1 840	1 801	1 073
<i>Liikekeskuksessa kaikista %</i>	<i>11</i>	<i>10</i>	<i>9</i>	<i>8</i>	<i>7</i>	<i>7</i>	<i>6</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, syyskuu 2009.

POLTTOAINEVARKAUDET LÄÄNEITTÄIN			
Lääni	2007	2008	2009 tammi-elo
Etelä-Suomi	2536	3261	2178
Helsinki	648	883	715
Itä-Suomi	374	357	203
Lappi	179	161	119
Länsi-Suomi	1218	1304	869
Oulu	182	420	309
Kaikki yhteensä	5137	6386	4393

POLTTOAINEVARKAUDET LÄÄNEITTÄIN, tammi–heinä 2007–2009			
Lääni	2007 tammi-heinä	2008 tammi-heinä	2009 tammi-heinä
Etelä-Suomi	1459	1861	1916
Helsinki	419	451	622
Itä-Suomi	242	221	171
Lappi	82	114	100
Länsi-Suomi	631	825	789
Oulu	96	275	275
Kaikki yhteensä	2929	3747	3873

Lähde: Poliisin Patja-järjestelmä/Rikiritrip, syyskuu 2009.